

Srednja ekonomska šola Celje

Ekonomska gimnazija

Vodnikova ulica 10

3000 Celje

Razvoj rocka na Slovenskem

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorja:

Andraž Podvez

Jakob Pečnik

Mentor:

Matevž Goršič, prof.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, marec 2011

POVZETEK

V raziskovalni nalogi sva sistematično in smiselno prikazala obravnavano temo. Na začetku sva predstavila zgodovino rocka na splošno, saj sva na osnovi takšnega izhodišča ustrezno uresničevala zastavljene cilje.

V nadaljevanju sva predstavila zgodovino rocka na Slovenskem. Osredotočila sva se na festival Novi rock in tako pripravila "pregled rock skupin skozi zgodovino". Dodala sva tudi zelo zanimivo reportažo o radiu Študent.

Po zgodovinskem pregledu sva se posvetila glasbeni zvrsti punk. Iskala sva probleme v punkovskih subkulturah. Kar precej sva se razpisala o punkovskem načinu izražanja.

V nadaljevanju sva pisala o cenzuri glasbe, opredelila sva skupini Strelnikoff in Laibach. Zasedba Strelnikoff je s svojo provokacijo cerkvi poskrbela za eno najodmevnejših zgodb v zgodovini slovenske glasbe. Zanimali so naju različni pogledi ljudi na ta dogodek, vse sva popestrila z intervjujem ustanovitelja skupine Sergeja Steblovnika. V Laibache pa sva se poglobila zaradi njihove specifične uporabe nacistične in totalitaristične ikonografije.

Nadaljevala sva s sociološkim vplivom glasbe v Sloveniji, pri čemer sva se odločila za podrobnejši pregled hipijevske družbe.

Z analizo ankete pa sva poskušala prikazati sociološki vpliv glasbe na celjsko mladino.

In our research paper we systematically and logically presented our chosen theme. First we presented the basic history of rock. We thought that such a beginning would be suitable, because we began on the basis of this to achieve our premade goals.

In the following chapter we presented the history of rock in Slovenia. We focused on the festival Novi rock and this made “a summary of rock bands through history”. We also added a very interesting report about radio Študent.

After the historic summary we focused on punk music. We looked at the problems in punk subculture. We wrote a lot about the punk way of life.

It came the time to write about censorship in music. We mostly wrote about Strelnikoff and Laibach. The band Strelnikoff with their provocation against the church made one of the most noticeable stories in the history of Slovenian rock. We were interested in the different points of view on this event and we then spiced things up with an interview of the band's founder Sergej Steblovnik. And we deepened into Laibach because of their specific use of nacistic and totalitarian iconography.

We proceeded with the sociologic influence of music in Slovenia, where we decided to take a closer look at the hippie society.

At the end we included a questionnaire. We tried present how music affect on youth.

Zahvala

Najina raziskovalna naloga med drugim temelji tudi na anketah in intervjujih, zato nama je vsakršna pomoč prišla zelo prav. Poleg vseh anketiranih, katerih imena je nemogoče navesti, si najino posebno zahvalo zaslužijo tisti, ki so nas usmerjali in dajali informacije o raziskovalni temi. Najbolj sva hvaležna tistim, ki so si za naju vzeli največ časa in bili glavni informatorji v posameznih poglavjih naše naloge.

To so bili:

Sergej Steblovnik

nekdanji član skupine Strelnikoff

prof. Vesna Gubenšek Bezgovšek

lektoriranje naloge

prof. Katja Teršek

napotki za raziskovanje

prof. Mateja Vovk

napotki za raziskovanje

Demian Weisheit

prevod povzetka v angleščino

prof. Marija Kolenc

napotki za oblikovanje

Zahvala tudi **knjižničarjem Osrednje knjižnice Celje** za pomoč pri iskanju gradiva.

Zahvala **učiteljskemu zboru**, ki je zelo strpno upošteval in prilagajal najine obveznosti šolskemu delu.

KAZALO

1.0 UVOD	1
1.1 Raziskovalne metode.....	1
1.2 Raziskovalna vprašanja in hipoteze	1
1.3 Predvidevanja	2
2.0 RAZVOJ ROCKA PO SVETU.....	3
2.1 Začetki rocka	3
2.2 Šestdeseta leta	4
2.3 Sedemdeseta leta	5
2.4 Izpopolnjevanje rocka	6
2.5 Rock danes	7
2.6 „Negativen“ vpliv rock glasbe	7
2.7 Podzvrsti rocka:.....	9
2.8 Rock z najinega vidika	9
3.0 PREGLED ZGODOVINE ROCKA NA SLOVENSKEM.....	12
3.1 Razvoj rocka v Sloveniji pred letom 1970.....	12
3.1 Radio Študent	13
3.2 Razvoj rocka v sedemdesetih letih	16
3.3 Slovenski rock po začetku Novega rocka	18
4.0 PUNK V SLOVENIJI	23
4.1 Punk kot subkultura.....	23
4.2 Začetek punka	24
4.3 Punk in način izražanja	24
4.3.1 Videz	24
4.3.2 Zvok	25
4.3.3 Punk kot gibanje.....	27
4.3.4. Vloga žensk v punku	27
5.0 CENZURA V SLOVENSKI GLASBI	29
5.1 Afera STRELNIKOFF in moralna panika	29
5.2 Cenzura z Laibachi.....	42
6.0 SOCIOLOŠKI VPLIV ROCK GLASBE V SLOVENIJI.....	48
6.1 Sedemdeseta leta 20. stoletja.....	48
6.2 Mladinske subkulture v Sloveniji.....	49
6.3 KOMUNA G7.....	50
6.4 Študentsko gibanje	51
6.5 Identiteta in stil.....	52
6.6 Oblačila	52
7.0 ANKETA: REZULTATI IN ANALIZA	54
8.0 ZAKLJUČEK.....	67
8.1 Ugotovitve.....	67
9.0 VIRI IN LITERATURA:	68
9.1. Seznam literature.....	68
9.2 Elektronski viri.....	70
9.3 Viri fotografij:	70
9.4 Video viri:	70
10.0 IZJAVA.....	71

Kazalo slik

Slika 1: Woodstock 1969	5
Slika 2: Pearl Jam	11
Slika 3: Florence and the machine	11
Slika 4: Novi rock s fotografskega objektivna Nikolaja Pečenka	22
Slika 5: Niet.....	28
Slika 6: Ovitek zloglasne plošče Bitchcraft skupine Strelnikoff.....	41
Slika 7: Laibach plakat za NSK	47
Slika 8: Laibach.....	47
Slika 9: Hipi	53
Slika 10: Simbol hipijev	53

Kazalo grafov

Graf 1: Za poslušalca katere glasbene zvrsti bi se opredelil? (EG)	54
Graf 2: Za poslušalca katere glasbene zvrsti bi se opredelil? (1 gim.).....	54
Graf 3: Ali glasba vpliva na tvoj stil življenja in oblačenja? (EG)	55
Graf 4: Ali glasba vpliva na tvoj stil življenja in oblačenja? (1. gim.)	55
Graf 5: Morda poznaš kakšno pesem skupine Laibach? (EG).....	56
Graf 6: Morda poznaš kakšno pesem skupine Laibach? (1. gim.).....	56
Graf 7: Obiskuješ koncerte slovenskih glasbenih skupin?(EG).....	57
Graf 8: Obiskuješ koncerte slovenskih glasbenih skupin?(1. gim.).....	57
Graf 10: Poslušáš radio Študent? (1. gim.).....	58
Graf 12: Poznaš kakšno celjsko glasbeno skupino?(1. gim.).....	59
Graf 13: Kaj meniš o kakovosti Slovenske rock glasbene scene?(EG)	60
Graf 14:: Kaj meniš o kakovosti Slovenske rock glasbene scene?(1. gim.)	60
Graf 15: Katera je tvoja najljubša glasbena skupina?(EG)	61
Graf 16: Katera je tvoja najljubša glasbena skupina?(1. gim.)	61
Graf 17: Katera podzvrst rocka je po tvojem mnenju pri nas najmanj zastopana?(EG).....	62
Graf 18: Katera podzvrst rocka je po tvojem mnenju pri nas najmanj zastopana (1. gim.).....	62
Graf 19: Obkroži glasbenika ali skupino, ki je bil/-a kadarkoli cenzuriran/-a. (EG).....	63
Graf 20: Obkroži glasbenika ali skupino, ki je bil/-a kadarkoli cenzuriran/-a. (1. gim.).....	63

1.0 UVOD

Pri izbiri teme za raziskovalno nalogo nisva imela pretiranih težav, saj je glasba edino, kar naju res zanima. Pa še tukaj sva zelo pristransko naravnana, saj odobravava le zvrst rocka. Ker pa bi bila tema na splošno preveč obširna, sva se opredelila na razvoj rocka na območju Slovenije.

Glavni problem, ki sva ga poskušala rešiti je bil poiskati vzroke za počasnejši razvoj rock glasbe pri nas. Izvedla sva anketo, katere rezultati so pokazatelj kakšne so posledice počasnega razvoja rocka na Slovenskem v primerjavi s zahodnim svetom.

Prvo, kar je potrebno, da je raziskovalno delo uspelo, je bila temeljita opredelitev na temo, o kateri sva poročala. Za začetek sva začela s postopnim zbiranjem literature. Gradivo za delo sva dobila v knjižnici, arhivu, direktno od ljudi, nekaj pa tudi na internetu. Ko sva imela vse podatke na kupu, sva začela z poglavitnim delom. Zbrane podatke sva združila v celoto in jo nato urejala. O tej temi je možnih veliko razprav, zato sva vse skupaj dopolnila z zanimivimi intervjuji.

1.1 Pri delu sva si pomagala z naslednjimi raziskovalnimi metodami:

- a) upoštevanje lastnih izkušenj,
- b) poizvedovalni intervju s poznavalci opisanih področij,
- c) anketa,
- č) prebiranje literature.

1.2 Raziskovalna vprašanja in hipoteze

V tej raziskovalni nalogi sva si zastavila naslednja vprašanja:

- kako se je razvijal rock po svetu,
- zakaj nekateri menijo, da ima rock negativen vpliv na ljudi,
- kakšen je razvoj rocka pri nas,
- kakšno vlogo je imel pri razvoju radio Študent,
- kako je k razvoju pripomogel festival Novi rock,

- kako kakovostna je rock glasba v Sloveniji,
- kakšen je koncept subkulture punka,
- kakšen je bil način izražanja pri punku,
- kakšno vlogo so imele ženske,
- kako je vplivala cenzura slovenske glasbe na njen nadaljnji razvoj,
- kako je afera *Strelnikoff* vplivala na to,
- kaj meni član skupine *Strelnikoff* 13 let po aferi,
- kako je skupina *Laibach* vplivala na razvoj moderne umetnosti v Sloveniji,
- kakšen je bil sociološki vpliv rock glasbe pri nas,
- kako mladi dojemajo slovensko rock glasbo,
- kakšen vpliv ima na njihova življenja.

1.3 Predvidevava, da:

- se je rock glasba po svetu razvijala veliko hitreje kot pri nas;
- imajo ljudje napačno mnenje o rocku;
- je imel radio Študent veliko vlogo pri razvoju, prav tako festival Novi rock;
- je koncept subkulture punka odraz družbene interakcije;
- je način izražanja pri punku v večini viden pri oblačenju;
- so ženske s svojimi novonastalimi bandi veliko pripomogle k razvoju;
- je cenzura glasbe upočasnila njen nadaljni razvoj;
- da ima sociologija tudi pri nas velik vpliv v glasbi;
- glasba močno vpliva na življenjski stil mladih.

2.0 RAZVOJ ROCKA PO SVETU

Sami začetki so pogojeni s progresivnim rock'n'rollom, ki se kasneje razvija v smeri punk rocka, ki je z namenom izraziti svoje nezadovoljstvo do ustaljenega reda nastajal vse od petdesetih let naprej.

2.1 Začetki rocka

Rock glasba se je originalno začela v petdesetih letih 20. stoletja v ZDA z združitvijo rhythm & bluesa, gospela, jazza, folk in country glasbe. To pomeni, da ima rock glasba tako »črne«, kot tudi »bele« korenine. »Črne« korenine izhajajo iz rhythm & bluesa (ali drugače R&B), gospela in jazza; »bele« pa iz country in folk glasbe. Vse se je začelo, ko je R&B v poznih štiridesetih začel dobivati vse širšo publiko. Leta 1951 je DJ Alan Freed prvič uporabil izraz rock'n'roll. Takrat je bil to sinonim za R&B. Glasbene založbe so se začele okoriščevati na račun popularnosti rock glasbe, tako z belimi kot tudi s črnimi najstniki. Glasbene trgovine so bile zapolnjene z R&B pesmimi, ki so jih izvajali beli izvajalci. Ta glasba je začela dobivati uporniško, neposlušno podobo. Tako se je rock glasba začela. Pozivati je začela mlajše poslušalce. Nekateri odrasli so poimenovali rock glasbo kot umirljiv, minljiv konjiček, drugi pa so jo obsodili kot grožnjo družbi. Takratna oznaka se je torej od današnje originalne označbe te zvrsti glasbe precej razlikovala. Bila je hitrejša, predvsem pa glasnejša in običajno izvršena v bolj divji obliki z več surovega razkazovanja čustev. Nekateri zgodnji rockerji so bili: Chuck Berry, Elvis Presley in Bill Haley. Bill Haley je postal prva zvezda s pesmijo »Rock Around The Clock«, ki je postala zgodnja rock himna. Chuck Berry je dobil slavo s pesmijo, kot je npr. »Maybelline«. Presleyev podvig k zvezdništvu pa je bil povezan z njegovim nenavadnim stilom, ki pa je bil nekaka vez s črnsko glasbo, čeprav je bil belec. Zaradi njegovega črnskega zvoka in zaradi živih nastopov pa je postal super rock zvezdnik. V sredini petdesetih se je rock razvijal predvsem s pomočjo radia. Televizija je prevzela produkcijo zabave, medtem kot je radio predvajal rock glasbo in s tem nekako ujel, zavzel publiko. DJ, ki so predvajali rock glasbo, so pomagali povečati popularnost rock nastopov. V času, ko je bila ZDA močno rasistično razdeljena, so ljudje tudi tukaj (v rasizmu) našli kvalitete v rock glasbi. Mladi so začeli poslušati rock postaje brez vednosti njihovih staršev. Te postaje so postale zelo popularne in niso kar neopazno izginile. V poznih petdesetih je popularnost rocka rasla, toda glasbene založbe in profesionalni pisci so zagrabili koristnost,

donosnost tega. Mnogo rock glasbe, ki je izšla pri glasbenih založbah, je izgubilo uporniško moč in bila je mirnejša. Več glasbenikov je ublažilo in omehčalo svojo glasbo.

2.2 Šestdeseta leta

Rock glasba je bila ob vstopu v šestdeseta leta v zelo ranljivem stanju. Bila je manj uporniška, kar je odvrčalo ljudi od poslušanja tovrstne glasbe. Leta 1964 pa se v ZDA (v Angliji že leta 1962) pojavi angleška skupina The Beatles, ki obrne svet glasbenega založništva v ZDA na glavo. Nastopili so namreč v tedaj izredno popularni ameriški glasbeni TV oddaji Eda Sullivana. To je bilo za tisti čas izredno, saj je bil takrat založniški trg v ZDA, ki je bil mimogrede ključen za popularnost glasbe v vsem zahodnem svetu, izredno zaprt za evropske izvajalce. Beatli so s tem britanski rock izstrelili na vrh najbolj popularnih ameriških glasbenih lestvic. S tem je rock glasba postala bolj popularna kot kdajkoli in Beatli, ter drugi evropski ansambli, pa so postajali vse bolj umetniško spoštovani. Svet je pogoltnila t.i. "Beatlomanija"... Rock se spremeni iz prevladujoče ameriške glasbe v svetovni pojav. Po njihovem prihodu se je na ameriški lestvici pojavljalo več in več angleških skupin (vključno z Rolling Stonesi in The Who). Velik vpliv na takratno glasbo je imel tudi Bob Dylan. V njegovi glasbi je bilo močno socialno sporočilo. Pomagal je preusmeriti ljudi od britanskih bendov nazaj k ameriškim. V sredini šestdesetih so dosegli vrhunec kreativnosti v rocku. Nekateri so v svojih pesmih začeli raziskovati pomen sanj ali so uporabljali proste verze, ki se niso rimali. Naraščajoča popularnost in vpliv rocka sta spremenila družbo v mnogih pogledih: zajemajoč modo, droge in javne proteste proti socialnim in političnim problemom. Dva taka problema sta bila rasni predsodki in vojna v Vietnamu. V poznih šestdesetih prideta na sceno "progressive" ali "acid" rock. "Acid", kar pomeni kislina, se je imenoval po ilegalni drogi LSD ali acid, ki je bila popularna tako med poslušalci kot tudi izvajalci tovrstnega rocka. Los Angeles in San Francisco sta postala glasbena centra. Veliko hipijev oziroma poslušalcev progressiv ali acid rocka se je preselilo v San Francisco's Haight-Ashbury soseščino, da bi živeli svobodno, kot so si sami želeli. Pojavi se tudi trši rock. Ob koncu šestdesetih so prirejali velike odprte koncerte različnih rock stilov. Največji je bil v Woodstock Music and Arts Festival v New Yorku v avgustu 69'. Trajal je tri dni in obiskalo ga je čez 30.000 oboževalcev posameznih skupin. Rock je bil pomemben v življenju ameriške mladine in mladine po celem svetu ter v njihovem izražanju upov, strahov in čustev.

Slika 1: Woodstock 1969

2.3 Sedemdeseta leta

Ob koncu šestdesetih let je v rocku prišlo do bolj kreativnih sprememb, in to se je nadaljevalo v sedemdeseta leta. Skoraj vsa popularna glasba sedemdesetih je vsebovala različne elemente rock glasbe in njeno poslušalstvo je bilo staro od prednajtistiških let do odraslih srednjih let. Izoblikovalo se je veliko smeri rocka. Na začetku sedemdesetih let so prevladovali »super skupine«, kot so Rolling Stones in The Eagles, med individualnimi zvezdami pa Elton John. Popularni so bili pevci, ki so bili hkrati tudi avtorji pesmi, kot npr. James Taylor in Carole King. Rock glasba je bila bolj dobičkonosna kot kdajkoli, vendar po svoji kvaliteti na nižji stopnji kot glasba pred obdobjem Beatlov. V poskusih, da bi si pridobila širšo publiko, je rock glasba izgubila veliko mladostniške energije in smisla za uporništvo, ki ji je nekoč dajal moč in zagon. Sredi sedemdesetih let je nato iskala navdih in novo energijo v zgodnjem rock and rollu. Rock se je nato razcepil na več različnih smeri, kot so country rock, jazz rock, heavy metal, glam ali glitter rock, art rock in folk rock. Najpopularnejša zvrst glasbe pa je bil disco. Ta je bil bolj namenjen plesu kot poslušanju, nanj pa je vplivala zgodnja črnska popularna glasba. Vseeno pa je imelo veliko ljudi to glasbo

za brezsporočilno, narejeno po formuli. Kljub temu je disco v popularno glasbo vrnil ples in zabavo. Tako je disco ugajal vse večjim množicam poslušalcev, ker so ga snemali tako črni kot beli glasbeniki. S tem so temnopolti glasbeniki dobili priznanje, ki si ga zaslužijo.

Druga popularna zvrst rocka je bil punk rock, znan tudi kot heavy metal. Ta si je prizadeval sprožiti novo rock revolucijo sredi sedemdesetih let. Punk skupine so se vrnile h grobi energiji zgodnjega rocka in izkazovale svojo jezo nad materializmom družbe in pomanjkanjem zanosa zgodnjega rocka sedemdesetih. Hkrati je bil tudi reakcija proti komercializmu glavnih zvrsti rocka in prevzetnostjo art rocka, ki je kombiniral elemente klasične glasbe in tehnične dosežke na spektakularnih nastopih. Heavy metal je bil hrupen, hiter in razgrajaški. Pomembni so bili Iron Butterfly in Led Zeppelin. Punk ni bil velik komercialni uspeh, njegov vpliv na rock pa je dokazoval, da se novi stili lahko razvijajo izven velike rock industrije. Pokazal je tudi mladim glasbenikom, da se lahko izrazijo brez drage opreme ali večletne vaje. Vplival je na mnoge nepunkovske glasbenike, da lahko enostavneje naredijo svojo glasbo. Bilo je več tipov heavy metala, vključujoč trash in death metal. Death metal je publiko in medije zastraševal s satanističnimi prizori na odru. Gliter ali glam rock je imel bolj gledališki pristop kot rock stil. Glasbeniki glam rocka so se oblačili v neobičajne kostume, imeli so veliko make upa in nenavadno sceno na odru. Vodilne v tem preobratu so bile skupine kot Kiss in pevci kot David Bowie in Alice Cooper. Pojavil se je tudi reggae, katerega začetnik je bil Bob Marley iz Kingstona na Jamajki. Reggae je izražal politični protest in rasta kulturo, kombinirano z elementi jamajške folk glasbe in vplivi ameriškega R&B. S tem so sedemdeseta leta prišla proti koncu in nihče v rock industriji ni vedel, kaj bo prišlo v osemdesetih, čutiti pa je bilo revolucijo.

2.4 Izpopolnjevanje rocka

Ob koncu sedemdesetih so se vsi zavedali, da je rock revolucija neizbežna, ampak niso vedeli, v kakšni obliki se bo pojavila. Prišla je v obliki videa. Glasbeni videospoti so postali modna norost. Postali so priložnost umetnikov, da prikažejo svojo glasbo in mnoge pesmi so postale popularne bolj zaradi vizualnih elementov kot zaradi glasbe. Glasbeni video povzroči rojstvo glasbene televizijske mreže MTV v letu 1981, ki prikazuje glasbene spote 24 ur na dan, 7 dni na teden. Najpomembnejši nov tip glasbe je bil rap. Večina glasbe v šestdesetih je vsebovala folk rock, navdihnili so večino uspešnih glasbenikov v osemdesetih. Večina glasbenikov, ki so začeli kariero v šestdesetih so dosegli veliko popularnost. To, da se v 70-ih na eksotični

Jamajki pojavi reggae, pomeni, da svetovni glasbeni umetniki niso bili le pod vplivom zahodne glasbe ampak tudi pod vplivom drugih eksotičnih ritmov in glasbenih stilov, ki so prihajali bodisi iz Afrike ali Južne oz. Srednje Amerike. Kmalu so Kitare in bobne so začeli nadomeščati računalniki in sintisajzerji. Ti novi inštrumenti so vplivali tudi na tradicionalni rock. Rock je s svojim idealizmom in internacionalizmom služil številnim dobrodelnim akcijam (npr. Live Aid – denar tega koncerta je šel v Afriko za lačne). Rock pa se je razvijal naprej in si pridobival nove poslušalce in "zastrupljal" nove generacije.

2.5 Rock danes

Vse od osemdesetih naprej je postajala rock bolj elektronska in vidno oblikovana glasba. Toda v devetdesetih so glasbeniki sčasoma šli nazaj in začeli raziskovati svoje korenine. Najnovejši rock stil devetdesetih, ki je pridobil na popularnosti, je bil grunge ali alternativni rock. Prvo večjo popularnost je doživel pri skupini R.E.M. v poznih osemdesetih. Alternativen rock kombinira tako heavy metal kitare s folkom kot tudi vplive punka. Grunge je prvič pridobil razvpito podobo s skupinama Nirvano in Pearl Jam. Grunge je bil kombinacija punka in metala. Osredotočil pa se je na popolnoma čustvene in ponavadi depresivne teme. Poleg grunga pa se je pojavil še bolj plesni stil techno, ki je bil sestavljen iz disco ritmov in digitalnih vzorcev. Soroden mu je zbadljiv jazz, ki kombinira rock, soul, R&B in jazz. Tako postopoma pridemo do danes. Rock and roll je ostal močan od promocije v petdesetih.

2.6 „Negativen“ vpliv rock glasbe

Ta glasna in hitra glasba pa ima lahko tudi negativne tako fizične kot tudi psihične posledice. To se dogaja še posebej v disco klubih in na koncertih, kjer so poslušalci izpostavljeni zelo glasni glasbi in raznim svetlobnim efektom. Raznoliki udarci na električne kitare in spremljava z bobni vplivajo na možgansko tekočino v hrbetenjači, ki deluje na žlezo hipofizo. Pospeši srčni utrip povzroči povišanje adrenalina in insulina v krvi, prebudi pa tudi vse vrste spolnega vzbujenja. Ta spremljava pa vzburi celoten živčni sistem in zmanjša ali celo onemogoči funkcije moralnega presojanja. Tako je človek v taki situaciji bolj dovzeten za vplive od zunaj in za manipulacijo. Jakost zvoka nad 80 decibelov postane za človeško uho neprijeten, nad 90 decibelov pa je zanj že škodljiv. Jakost zvoka na koncertih sredi dvorane je od 106 do 108 decibelov, v bližini skupine pa celo 120 decibelov. To povzroča živčno

napetost, neobvladljivo frustracijo in nevzdržno potrebo po osvoboditvi. Ta napetost pa je podlaga za zelo močne čustvene odzive in divje nasilno ter sprevrženo ravnanje. Velik vpliv ima tudi stroboskop, ki hitro izmenjava luč in temo. Daje nam občutek, da se predmeti, ki se v resnici gibljejo zelo hitro, gibljejo zelo počasi. Kadar se luč/tema zamenjata 6- do 8-krat na sekundo, človek izgubi občutek za globino. Če je menjavanje luč/tema 25-krat na sekundo, svetlobni signali ustvarijo interferenco – svetlobni žarki se križajo z žarki alfa naših možganov, ki nadzorujejo zbranost; ko pa se luč/tema menjata več kot 25-krat na sekundo, oseba izgubi zmožnost nadzora nad seboj. Negativen vpliv določenih skladb je velikokrat razviden že iz besedila in naslovov, ko zagovarjajo smrt, nasilje, mamila ..., kot npr. smrt je užitek, mamila so sredstvo, ki te najhitreje pripeljejo do užitka, ubijanje je ekstaza idr. (Maljevič, 1997).

V današnjem času je veliko raziskav glede subliminalnih sporočil v glasbi. To so sporočila, ki jih zavestno ne zaznamo, zazna pa jih naša podzavest in tako preko te preidejo v nas. Ta sporočila so pod glasbo, tako da jih pri normalnem poslušanju zavedno ne zaznamo. Izluščimo jih, če ploščo vrtimo nazaj ali pri drugačni hitrosti, lahko so pa posneta nad ali pod slušnimi frekvencami in jih tudi tako ne zaznamo. Možgani, ki so le 10-odstotno izkoriščeni se brez težav smiselno uredijo in jih naša podzavest razume. Nevarna pa so, ker gredo preko razumskih, etičnih, moralnih idr. filtrov ter se jim tako ne moremo izogniti. Največja zloraba subliminalnih sporočil je v tem, da se ob njih ne moremo svobodno odločiti – jih sprejeti ali zavrniti, ampak ta nasilno pridejo v nas. Vsebina teh sporočil je najpogosteje satanistična, vzpodbuja nasilje, spolne odnose, samomor, ubijanje, prepovedana mamila ... Po raziskavah največ mladih pristopi k satanizmu zaradi prigovarjanj v glasbi, pa tudi vzrok mariskaterega samomora so sporočila preko glasbe. Subliminalnih sporočil na ploščah in kasetah ne morejo prepovedati zaradi odloka o svobodi izražanja. V ZDA so uvedli, da morajo biti vse izdane plošče in kasete s subliminalnimi sporočili označene s posebno nalepko z opozorilom, čeprav se nalepka lahko prav tako odlepi in efekt je isti, kot če je ne bi bilo. Taka subliminalna sporočila vplivajo predvsem pri večkratnem zaporednem poslušanju tovrstne glasbe in pri visoki jakosti je vpliv, kadar smo psihično bolj nestabilni in nemočni; tudi kadar smo izpostavljenim že prej omenjenim vplivom v disco klubih in na koncertih. Teh negativnih učinkov pa ne moremo pripisati vsej rock glasbi in podobnim zvrstem, saj med temi obstaja

tudi zelo kvalitetna glasba. Pojavljajo pa se tudi pozitivna subliminalna sporočila, ki prigovarjajo k ljubezni do domovine in strpnosti. Določena glasba pa celo ozdravlja.

2.7 Podzvrsti rocka:

- heavy metal
- punk rock
- progresivni rock
- country rock
- glam rock
- glitter rock
- hard rock
- psihadelični rock
- grunge
- alternativni rock
- pop rock
- rock opera
- sinfonični rock.
- rock'n'roll
- folk rock
- nu-metal ...

2.8 Rock z najinega vidika

Po najini oceni je rock glasba zelo pozitivna, saj edina realno predstavi svet, kakršen je, brez ovinkov in osladnih besedil. V rocku se lahko najde prav vsak, ki zna kolikor toliko prisluhniti glasbi in besedilom, ki dostikrat izrazito poudarjajo melodični izraz rocka. Žal še

vedno pri marsikom prevladuje stereotip, da je rock glasba brezizrazno „žaganje“, ki ljudi spodbuja k nasilju. Dejstvo je, da gre le za drugačen umetniški pristop, do bistva umetnosti in to je – spodbujanje k estetskim in etičnim vrednotam, kot je to nekoč počela klasična glasba. Če bi glasbeni skupini Queen naprimer električne kitare zamenjali za violine, bi bila to glasba, ki bolj spominja na klasično, kot pa na rock. Gre le za drugačno barvo zvoka, energija lepega pa je ostala enaka. Rock nosi povečini v vseh besedilih neki pozitiven naboj, ki te spodbuja v tem, pogosto krutem svetu.

V Sloveniji je vsekakor v vrhu Siddharta in Laibach, po svetu pa sva navdušenca po eni strani skupin Pearl Jam, Radiohead, Queens of the Stone Age, The National, po drugi pa skupin, kot so Pink Floyd, Hawkwind, Florence and the Machine. Tudi po obstoju nekaterih rock „bendov“ lahko sklepamo, da je njihova glasba dobra, saj nekateri obstajajo že več kot 30 let ali pa še več, pa njihova priljubljenost še ni upadla. Ta pojav redko vidimo recimo v pop glasbi, kjer so izvajalci skupaj tudi po samo en mesec, potem pa kar naenkrat „izginejo“ z glasbenega prizorišča.

Rock glasbo priporočava vsem, ki so pod pritiskom vsakdanjega življenja, saj pomaga pri odvečni negativni energiji, saj je ena dobrih značilnosti rocka ta, da si lasti najboljše balade, ob katerih lahko pozabiš na vse in se prepustiš čustvom, ki kar privrejo na plano. Vendar to ne pomeni, da je glasba raznežena do konca, ampak to, da zna recimo ljubezenske težave približati na lep, čustven način. *ROCK JE KUL!*

Slika 2: Pearl Jam

Slika 3: Florence and the machine

3.0 PREGLED ZGODOVINE ROCKA NA SLOVENSKEM

3.1 Razvoj roka v Sloveniji pred letom 1970

Zgodnji začetki segajo v čas med 1. in 2. svetovno vojno, ko je z zahoda med slovensko mladino začela vdirati jazz glasba. Igrali so jo na tako imenovanih »hausbalih«, javnih plesih in na plesnih vajah predvsem v mestnem okolju. Že takrat so se pojavljale različne oreintacije podobne današnjim, ko se mladina deli na različne vrste rocka (npr. alternativni rock, pop rock ...).

Hiter razvoj se je končal s koncem 2. svetovne vojne, ko je nastopil ideološki sistem socialistične države, ki se je z različnimi metodami trudil, da se zahodna kultura in glasba ne bi uveljavljala med mladimi. Jazz so označili kot zahodnjaški, ameriški, sovražen in ideološko oporečen. Politična oblast ga je ocenjevala kot družbeno sprejemljivega oziroma nesprejemljivega, saj je bil enkrat prepovedan, drugič pa je imel določene okvire, znotraj katerih je lahko legalno deloval. S posegi v zabavno industrijo, v možnosti nastopanja, dosegljivost inštrumentov in same glasbe na nosilcih zvoka je oblast močno zavirala razvoj glasbene kulture in na splošno kulture pri nas. Kljub vsemu zaviranju je jazz pomembno vplival na druženje mladih v povojnem obdobju.

Spremembe so se začele pojavljati po letu 1948, ko smo se odpovedali neposrednemu prijateljstvu s Sovjetsko zvezo in se je Jugoslavija počasi začela obračati proti Zahodu. V drugi polovici petdesetih let je jazz začel veljati za družbeno sprejemljivejšega. Leta 1959 je v Ljubljani nastopil svetovno znani Louis Armstrong, že leto kasneje pa so na Bledu priredili prvi jazz festival v Jugoslaviji, iz katerega pa izhaja današnji Jazz festival Ljubljana.

V petdesetih je v svetu vse bolj postajal priljubljen rock and roll, ki ga je v tistem obdobju najbolj zaznamval Elvis Presley. V Jugoslaviji se mu je pot odpirala zelo počasi, saj o njem ni bilo sprotnih informacij, da bi ga mladi opazili. Med prvimi je rock and roll kot (sub)kulturo pri nas omenjal Tone Fornezi - Tof, in sicer na televiziji. Opisoval jo je v negativnem kontekstu razvrata. V zgodnjih šestdesetih so v Sloveniji prevladovali predvsem dve zvrsti popularne glasbe: narodnozabavna in popevka po zgledu italijanskih in francoskih šansonov.

Prava revolucija se je zgodila sredi šestdesetih let, ko je v Jugoslavijo pripihal veter drugega vala svetovnega rock and rolla (Beatles, Rolling Stones, Animals, Kinks itd.). Porastlo je število vokalno instrumentalnih skupin. V Sloveniji so revije, kot so Mladina, Tedenska tribuna in Primorske novice, dokaj naklonjeno pisale o širjenju »beatlomanije« čez zahodne meje. Pisali so, da je to ciničen produkt kapitalistične zahodnoevropske ideologije in subverzivni element v rokah tkalcev požrešnega zahodnega imperalizma. Motili so jih predvsem dolge grive, neokusno in neznosno obnašanje idolov mladih, evforično kričanje in vpitje na koncertih, razglašenost glasbe. »Beatnike« (poslušalce rock and rolla) so enačili z huligani in uporniki zoper družbeno resničnost. Na obstoj prve z zahoda prevzete rockovske (sub)kulture pri nas so opozorili mladi v hali Tivoli leta 1965. Pojavi se ogromno rock skupin. Omenjava le najpomembnejše: Helioni, Mladi levi, Andriani, Kameleoni, Asindetoni, Svetniki, Sinovi, Barbari, Bele vrane, Unioni ... Med najpopularnejše med njimi so sodili koprski Kameleoni, ki so s kvaliteto in profesionalnostjo v vseh pogledih osvojili veliko oboževalcev po vsej Jugoslaviji. Dvakrat zaporedoma so zmagali na zagrebškem Beat festivalu in dvakrat v enem letu napolnili Ljubljansko dvorano Tivoli. Med starejšimi generacijami se je pojavila moralna panika, o kateri so razpravljali v ogromno časopisnih polemikah. Tako imenovana »frizerska policija« je preganjala dolgo lasce, učitelji in profesorji pa so se v šolah spravljali na za njih »neprilagojene« ipd. V šestdesetih letih na javnem radio in televiziji še ni bilo prostora za rokerje, zato so jih nadomeščali s poslušanjem radia Luksemburg, ki se je posvečal mladinski glasbeni sceni. Konec šestdesetih je v Slovenijo prodrlo hipijevstvo, ki je za nekaj časa celo zavladovalo na odru Slovenske popevke. Za domačo rockovsko in na splošno domačo glasbeno sceno je bilo prelomno leto 1969, ko je bil ustanovljen Radio Študent, ki je bil prva alternativa v tedanji politični sceni medijev in kulture.

3.1 Radio Študent

Druga polovica šestdesetih let 20. stoletja je vsekakor sinonim za študentske upore z vrhuncem v letu 1968. Demonstracije so potekale tudi v Ljubljani. Vzpodbudile so odločitev partijske oblasti za ustanovitev Radia Študent, ki naj bi nezadovoljno mladino bolje obveščal. Odločitev so sprejeli na univerzitetni konferenci ZSMS. S tem so želeli informirati študente, kar pa se je zaradi kritičnih ustvarjalcev programa izkazalo za nerealno. Teme, ki naj bi zanimale študente, so se v etru Radia Študent pojavljale zelo pogosto. Tematike so zavzemale

dejanja socialistične mladine v tujini in doma. Začeli pa so tudi z bolj kritičnimi mislimi. Eden izmed prvih sodelavcev, ki je bil znotraj uredništva zadolžen za univerzitetne tematike, je bil Igor Vidmar. Aprila 1971 je poročal z demonstracij, ki so potekale pred Filozofsko fakulteto v Ljubljani. Leta 1975 je zaradi nasprotovanja izobčenju štirih profesorjev takratne FSPN (Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo) ostal brez sodelovanja z Radiem Študent. Igor Vidmar se spominja:

IGOR VIDMAR: Leta 75 se je to končalo, ko so me vrgli skupaj z več drugimi z radia zaradi mojega prispevka na temo 4 o profesorjih: Hribanju, Jerovšku, Arzenšku in Rusu Velku, ki so jih ravno takrat metali s FSPN. Imel sem en tak prispevek, ki je bil tekstovno ... To je pač bilo Englesovo pismo enemu nemškemu partijskemu aktivistu, v katerem razlaga, da mora biti ... Skratka, govori o svobodi misli in izražanja ter govora. Skratka, citiral sem ortodoksno literaturo, seveda z dokaj neortodoksno vsebino, ampak tisto, kar je izbilo sodu dno, to pa je bila glasbena oprema, to je bilo tuljenje volkov, in to so nekateri pristojni organi interpretirali kot Sibirija in gor dol. Skratka, namiguje na to, da je tu v Sloveniji nakakšen totalitarizem. Ker ga pa seveda ni blo, so me pač vrgli z radia. Kolikor se spomnim, je šlo tako. Bil je seveda pritisk na urednika in je bilo tako: Ali Igor gre, mi smo seveda na tvoji strani, ampak ali bodo sesuli radio ali pa ti greš.

NOVINAR: Univerzitetna redakcija je samostojna šele nekaj zadnjih let. Prej pa je spadala pod družbeno in aktualno politično redakcijo. V osemdesetih letih se je v etru Radia Študent z univerzitetnimi tematikami med drugim ukvarjal tudi Ervin Hladnik Milharšič, ki je bil kasneje dopisnik Dela iz ZDA, danes pa je odgovorni urednik Sobotne priloge. Sredi osemdesetih je takratna univerzitetna konferenca ZSMS za odgovornega urednika imenovala Leona Magdalenca, ki je bil v uredništvu poskrbel tudi za večjo količino študentom namenjenim tem. No, za pravo rojstvo univerzitetne redakcije Radia Študent pa lahko proglasimo začetek devetdesetih let, kajpada prejšnjega stoletja. Igor Brlek, danes direktor študentske založbe pripoveduje.

IGOR BRLEK: V bistvu se je prvi zametek cele zgodbe začel leta 90, ko sem začel delati na Radiu Študent in sem se uvajal kot vajenec. Ko sem zaključil to vajeniško dobo, so souredniki rekli, da je pač procedura takšna, da moram predlagati neko temo, ki bi jo recimo obdeloval dlje časa enkrat na teden, da bi bil eden od prispevkov v OFF programu. Takrat sem

predlagal, da bi se lotil študentske politike. Razlog je bil pač v tem, da se je leta 90 zgodilo ogromno sprememb v Sloveniji, predvsem v smislu, da so neki ti stari sistemi, ki so funkcionirali v socializmu, en za drugim razpadli. Eden od takih sistemov je bil sistem štipendiranja. Pač stare štipendije so ugašale, kadrovske štipendije praktično ni bilo več. Na državni ravni so se nekatere štipendije ukinjale, ene so se preformirale. Ne vem, nekdanje pač socialne štipendije so postale republiške, nekatere so izginile dobesedno brez sledu. In ko sem zaključil v bistvu to serijo oddaj, sem predlagal, da bi pravzaprav s tovrstno tematiko nadaljevali. Takrat so me spraševali po argumentih, zakaj bi sploh to pokrivali, ker jaz sem imel idejo, da bi naredili neke vrste študentsko rubriko in je pač takrat moj argument bil, da se na tem področju zelo veliko stvari dogaja, da se Univerza spreminja in da je univerza vedarle eden od ključnih subjektov, v katerem mislim, da moramo spremljati dogajanje in da v končni fazi se s tem imenujemo Radio Študent. Ta moj zadnji argument je zalegel, da smo s tem začeli. Potem sem zelo hitro ušel za nekaj časa z radia in delo sta prevzela Blaž Kotin in Jolanda Gradišnik. Onadva sta potem v resnici z enim prispevkom na teden počasi to zgradila v nekaj, kar je postalo redakcija potem. Takrat je bilo tako, da sem večino stvari delal sam oziroma s kolegi iz APR-ja. Univerzitetna redakcija je bila pravzaprav ustanovljena tako rekoč ob mojem odhodu. No, jaz sem bil pet let tukaj urednik in ko sem odhajal z radia, je v bistvu zasnova nove sheme predvidevala ustanovitev univerzitetne redakcije. Jaz sem bil celo potem neke vrste pol leta neke vrste uvajalni urednik. Večino sodelavcev smo pa takrat dobili, en del smo jih dobili od teh ustaljenih sodelavcev, ki smo jih imeli v APR-ju, ki so že pokrivali določene teme. Veliko večino smo pa jih dobili preko tako imenovane Šole kreativnega novinarstva Radia Študent, ki je bila namenjena pač vsem študentom, ki si želijo spoznati z radijskim medijem in veliko teh študentov je pravzaprav ostalo potem na založbi oziroma na Radiu Študent.

Ena od teh, ki je prišla iz delavnic, je bila ravno Lucija Krivec, ki je bila kasneje tudi urednica.

NOVINAR: Z ustanovitvijo redakcije so oddaje z univerzitetno tematiko dobile tudi svojo formalno mesto v programski shemi. Največ sodelavcev je prihajalo iz aktualno politične redakcije. Oddaje pa so bile v povprečju na sporedu dvakrat tedensko. Konec devetdesetih let je uredništvo vodil Mirsad Begič, sledila sta mu Ana Klinar in Saša Gorupevšek. Urednikovanje je leta 2002 prevzela Lucija Grilc, ki je uvedla redno ponedeljkovo oddajo

Univerzitetni Infoblok. V zadnjem obdobju se univerzitetna redakcija v eter Radia Študent oglašča 3, do 4 krat tedensko. Sestavljajo jo okrog 5 aktivnih sodelavcev in še nekaj občasnih avtorjev. V zadnjem letu so uvedli dve novi oddaji. V RŠ futru mesečno ocenjujmo študentske prehranjevalnice na bone, ki jih zabelimo z rubriko Ocvirki na bone. Pred časom smo začeli tudi z oddajo Fakulteta za drugačne vede, ki v sodelovanju z debatno skupino FDV iz družboslovnega in filozofskega vidika skušamo kritično pretresati mesto Univerze in študentov v današnji družbi. Mnogi nam sicer očitajo, da smo premalo kritični predvsem do študentske oblasti, s čimer pa se ne strinjamo. Nikakor se nimamo za pragmatično redakcijo, saj študentskim oblastnikom pozorno gledamo pod prste in jim pogostokrat kritično vzamemo mero. Seveda pa ne zagotavljamo apriori kritizerstva. Res pa je, da je v današnjem času tako kot tudi na drugih področjih mnogo težje ratificirati tako imenovanega systemskega ali razrednega sovražnika, proti kateremu bi se lahko vodila neke vrste sveta vojna. Da bi si dandanes kdo zaradi prispevka objavljenega v univerzitetni ali tudi kakšni drugi redakciji zaslužil celo zapor, kot se je zgodilo v pionirskih letih Radia Študent, se zdi nepredstavljivo. Kakorkoli že, univerzitetna redakcija je v tretjem desetletju delovanja Radia Študent našla tedensko mesto na radijski skali. Sodelujoči pa obljublamo, da bomo kakovost njene vsebine skušali še izboljšati. Tukaj je nedvomno še dovolj manevrskega prostora.

Pogovor je bil objavljen 10.05.2005, ob 14.00, na Študenstkem valu.

3.2 Razvoj rocka v sedemdesetih letih

Leta 1971 se je na malem športnem igrišču mariborskega Ljudskega vrta zgodil prvi pravi rock festival, Boom pop festival, ki se je že naslednje leto, leta 1972, preselil v Ljubljano, v halo Tivoli. Na dvodnevem festivalu so se zvrstile vse pomembnejše jugoslovanske rockovske skupine, ki jih je založba Helidon zabeležila na dvojnem "živem" albumu Pop festival Ljubljana '72 – Boom. Boom pop festival je bil nekakšen slovenski in jugoslovanski odgovor na Woodstock in je izrinil kitarijade. Leta 1973 se je zgodil novi Boom pop festival, ki ga je zabeležila ZKP RTV Ljubljana na dvojni "živi" plošči Boom pop festival '73. Prevladujoči progresivni rock se je vezal predvsem na hipijevske (sub)kulturo. Decembra 1975 se na trgu pojavi Pljuni istini u oči, prvenec freakovske skupine Buldožer, ki je s teatraličnimi nastopi, provokativnimi besedili in sploh z odštekano pojavnostjo burila duhove moralistov in aparatčikov po celi Jugoslaviji ter sprožila polemike o fenomenu takratne pop in rock glasbe v tisku. Že leto poprej pa je pri ŠKUC, Študentskem kulturnem centru,

ustanovljenem leta 1973, izšla plošča Tomaža Pengova, Odpotovanja. Vzporedno s temi dogodki, ki so opozarjali na svobodnejši veter med mladimi, pa se je zaostрила represija državnega aparata, ki je bila reakcija na študentsko gibanje, ki se je med letoma 1968 in 1972 usmerilo v subpolitiko. Čeprav se samo študentsko gibanje ni naslonilo na rockovske skupine in publiko, je bila represija na rockovskih koncertih očitno prisotna. Z restriktivnimi ukrepi, kot so bili stalno prižgane luči med nastopi, obvezno sedenje na stolih v parterju, prepoved točenja alkoholnih pijač, prisotnost milice in redarjev, ki so preprečevali norenje pred odrom in v dvorani, se je poseglo v rockovski kulturni prostor. Ob revitaliziranem jugoslovanskem poprockovskem časopisu Džuboks leta 1974 se je zgodil zadnji Boom pop festival v Ljubljani, ki je bil zaradi ponesrečenega datuma prireditve, v času pohoda ob žici okupirane Ljubljane in tridesete obletnice ustanovitve varnostne službe, izgnan iz slovenske prestolnice v Zagreb. Ne glede na zadušljive restriktivne ukrepe, je bilo to obdobje, ko so se rocku v našem prostoru odprle nekatere možnosti. To je bil čas skupin September, Horizont, Predmestje, Izvir in seveda Marka Breclja ter Buldožerjev. Bendi so že lažje prišli do svoje plošče, čeprav je bilo o industriji zabave seveda še vedno težko govoriti. Snemalni studii so bili še vedno skoraj izključno last založb. Če se je snemalo, se je snemalo zares – za prodajo na trgu. Zasebnih studiev še ni bilo, ti so se začeli pojavljati v osemdesetih letih. Vendar pa so diskografske hiše že v sedemdesetih letih začele odpirati vrata tudi rock bandom. Verjetno gre največja zasluga za to skupini Bjelo Dugme, ki se ni le prva pri nas omislila rock komada, ki ni bil kopija tujega zgleda, ampak je s prodajo plošč založnike prepričala, da je rock lahko tudi velik biznis. Ne le, da je bilo na trgu več plošč, odpirati so se začele tudi nove diskoteke (npr. Stopoteka, Disko Študent ...), vse več je bilo plesov (dvorana v študentskem naselju, telovadnice po gimnazijah) itd.

Na prehodu šestdesetih v sedemdeseta leta se je v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (SFRJ) zgodila decentralizacija državnega obveščanja. Zaradi decentralizacije vladajočih medijev in velikih kulturnih razlik med posameznimi republikami ne moremo govoriti o enotnem jugoslovanskem tržišču niti o stopnjah prisotnosti in uveljavljenosti rocka pri nas zunaj zarisanih okvirov. V vsakem okolju je njegov pomen drugačen, kajti v programski politiki RTV centrov in tiskanih medijev so velike razlike. V času teh procesov, sredi sedemdesetih let, sta delovali dve pomembni rockovski skupini, ki sta povezovali jugoslovansko rockovsko tržišče. Na eni strani je bila skupina Bijelo Dugme, ki je z

navezovanjem rocka na etnične elemente množično uveljavila rock na celotnem ozemlju Jugoslavije in povečala zanimanje državnih založnikov za domače rockovske izvajalce, na drugi pa skupina Buldožer, ki se je v nasprotju s prvo naslanjala na mednarodne značilnosti rocka, zavestno in jasno izražala drugačnost in bila predhodnica domačega punka, jugoslovanska proto-punkovska skupina. Hrvaški glasbeni kritik Dražen Vrdoljak je sredi sedemdesetih let ugotavljal, da je Bijelo Dugme »esteblišment«, Buldožer pa »underground« jugoslovanske rockovske scene. Njuno medsebojno razmerje je napovedalo delitev na sredinski, main-stream rock in alternativni rock, ki sta se uveljavila v osemdesetih letih.

3.3 Slovenski rock po začetku Novega rocka

Med glavnimi pobudniki in organizatorji prireditve Novi rock je bil Radio Študent. Prvi tako imenovan Novi rock se je zgodil 3. septembra 1981 v ljubljanskih Križankah. V naslednjih letih je Novi rock predstavljal osrednjo manifestacijo rockerske ustvarjalnosti na Slovenskem, zbirališče pripadnikov različnih subkultur. Poleg glasbenega ustvarjanja so bile pomemben sestavni del razne okrogle mize in predavanja. Tako je postal Novi rock prostor teoretske refleksije kulturnega, socialnega in političnega dogajanja. Z Novim rockom je tako poleg cele vrste glasbenih skupin tesno povezano večje število publicistov in teoretikov, ki so sodelovali na okroglih mizah. Kot prostor kulturne inovacije je Novi rock odpiral prostor tudi za širše socialne in politične inovacije, hkrati pa gre za prvo kontinuirano množično prireditev, na kateri je mlajša generacija skozi kulturno ustvarjalnost izražala revolt proti stanju v družbi.

Novi rock sta prva leta, od leta 1981 do leta 1983, soorganizirala Radio Študent in Radio Ljubljana. Za prvo petletko te prireditve, ki je bila od takrat organizirana vsako jesen do leta 2000, je bil značilen bipolaren program festivala, sestavljen iz dveh po slogu različnih glasbenih večerov. Programska dihotomija festivala je izvirala iz različnih uredniških glasbenih usmeritev Radia Študent in Radia Ljubljana. Če je bil velik radio, Radio Ljubljana, glasnik državne ideologije in v tedanji SFRJ in njeni radiotelevizijski mreži JRT (Jugoslovanska radiotelevizija) eden od republiških radijev, za katere je bil značilen predvsem sredinski in populistični program, je bil Radio Študent s programom o mladih in za mlade omejen na Ljubljansko kotlino, a znan tudi za njenimi mejami kot glasnik drugačnosti. Poseben poudarek je bil na glasbenem programu.

Festival Novi rock se je v prvi polovici osemdesetih let uveljavil kot edini redni rockovski festival, na katerem so se mlade, debitantske glasbene skupine predstavile pred večtisočglavo množico iz vse Slovenije. V tistem času ni bilo nobene tako zaokrožene rockovske festivalske prireditve pri nas. Tiste, ki so bile, so v glavnem prirejale v počastitev praznovanja dneva mladosti v organizaciji republiškega, univerzitetnega ali mestnega komiteja ZSMS ali je šlo za enkratne poskuse brez kontinuitete, npr. Festival Otočec ali Rock Primorske, katerih osnovni namen pa ni bila uveljavitev novih skupin v slovenskem prostoru. Nastopi po mladinskih klubih in koncertnih dvoranah so bili ključnega pomena za oblikovanje in nabiranje odrskih spretnosti. Novi rock je pomenil odskočno desko na slovensko in tudi jugoslovansko glasbeno tržišče. So se pa skupine srečevale s težavami, ki so vplivale na njihovo notranjost delovanja, npr. obvezno služenje vojaškega roka je pobralo glasbenike ravno v času glasbenega vzpona in uveljavljanja, omejenost slovenskega in jugoslovanskega glasbenega tržišča. Redke nastopajoče skupine na Novih rockih so nadaljevale glasbeno kariero po nastopu na njem. Skupine so se zatekale k snemanju (demo)posnetkov, katerih stroški produkcije so naraščali s povečanim povpraševanjem po snemanjih, objavili pa so jih le redki, predvsem zaradi nezanimanja obstoječih založb. Tudi glasbenih urednikov ni pretirano zanimalo predstavljanje mladih skupin in njihovo umeščanje v redni program. Menili so, da ortodoksne punk skupine, kot so Kuzle, Čao pičke, O!Kult, Laibach in še nekatere niso za na televizijo, zaradi drugačnosti glasbe ter zaradi neprimernosti besedil. Glasbeno pot so nadaljevale predvsem tiste, ki so se ob vztrajanju in izdelani ustvarjalni viziji zavedale vloge trga ali pa delovanje prilagodile obstoječi situaciji. V večji del skupin, ki so kariero po Novem rocku nadaljevale, sodijo komercialno uspešnejše in tiste, ki jih lahko označimo za nosilne predstavnice slovenskega pop rocka (npr. Lačni Franz, Martin Krpan, Avtomobili, Videosex, Agropop), manjši del se je uveljavil v mednarodni alternativni mreži (npr. Laibach, Borghesia) oziroma v zamejenih subkulturnih glasbenih krogih, denimo v mednarodni podzemni hard core-punk mreži (npr. skupine ljubljanskega HC - hard core kolektiva, Center za dehumanizacijo, Polska malca). Prihodnost posamezne glasbene skupine je bila odvisna predvsem od nje same, njene samozavesti, trme in vztrajnosti, pomembno vlogo je igral odziv medijev in tudi dobra volja organizatorjev koncertov. Sredinski pop rock je z ustalitvijo Pop delavnice v produkciji Radia Ljubljana postal prevladujoči glasbeni tok na slovenski glasbeni sceni, medtem ko je bila alternativna glasbena produkcija zastopana zlasti na Radiu Študent in v naklonjenih tiskanih medijih (Mladina, Glasbena mladina, Katedra,

Tribuna, tudi Stop). Razdvojenost občinstva Novega rocka in razdvojena glasbena kvalifikacija Radia Ljubljana in Radia Študent se je sredi osemdesetih let še bolj radikalizirala. Vzroke lahko iščemo v dostopnosti ali v nedostopnosti informacij, v slabi obveščenosti o glasbenem dogajanju na svetovni in tudi domači glasbeni sceni. "RŠ-enoumje" je pomembno vplivalo na selekcijo nastopajočih na Novih rockih. Bilo je utemeljeno z nepisanimi kriteriji glasbenih novinarjev Radia Študent, podkovanih z vplivi angleškega glasbenega tiska New Musical Express in Melody Maker, podloženimi z že omejeno zapuščino jazzovskih kritikov Radia Študent iz sedemdesetih let in tudi z adornojskim zavračanjem lahke glasbe. Sredi osemdesetih let je bilo opazno vedno bolj elitistično, snobovsko, samozadostno in samozagledano ocenjevanje ter posredovanje glasbe na valovih Radia Študent, ki je bilo izzvano tudi z novim Radiem Glas Ljubljane (RGL) in njegovo sredinsko komercialno naravnostjo. Radio Študent je pravzaprav na tak način ohranjal svojo prepoznavno identiteto v radijskem etru. Kriteriji glasbene redakcije Radia Študent so bili izoblikovani na temeljih spremljanja glasbenega dogajanja po svetu in posledično niso bili kompatibilni dogajanju na slovenski sceni, predvsem tistemu na slovenski periferiji, ki je bilo zaradi objektivnih razlogov slabše informirano o novih glasbenih pojavih v svetu. Poudarek iskanja novih, izzivalnih domačih skupin je bil naravnani na ujemanje z mednarodnimi glasbenimi tokovi.

Sloves Novega rocka je segel čez meje Ljubljane. K temu so veliko prispevali neposredni prenosi samega festivala in Novemu rocku posvečene oddaje na drugem programu Radia Ljubljana ali občasna pozornost televizije ter redna nedeljska večerna radijska oddaja na drugem programu, na katero se je priklopil in z njo živel dobršen del alter populacije po Sloveniji. Novi rock je oblikoval publiko. Odmevnost Novega rocka kot osrednjega letnega rockovskega dogodka pri nas je vplivala na izoblikovanje skupinske zavesti, pravzaprav je primer zamišljene skupnosti, ki je izpeljanka iz celotnega kompleksa komunikacijskih razmerij, ne pa zavestna socialna strategija. Ključna za razumevanje Novega rocka sta redna organizacija Novega rocka v začetku ali sredi septembra vsako leto in za tisti čas potencirana agresivna medijska promocija nastopajočih ter tudi odsotnost drugega atraktivnega dogajanja v Ljubljani in drugje po Sloveniji. Kot množična prireditev se je vzpostavil predvsem s pomočjo medijem. Novi Rock od 1981 do 1985 je bil znanilec skupne kulture in je soočil dominantno in alternativno.

Sredi osemdesetih let se je državno-policijska represija umaknila z družbeno-kulturnega prizorišča. Zamenjal jo je totalitarizem. Medtem ko je bilo pred tem nasilje usmerjeno proti posameznim protagonistom alternativne scene, se je zdaj namerilo proti pojavljanju drugačnosti v javnosti in merilo na izbrisanje družbenih prostorov različnosti in drugačnosti. Enega za drugim so zapirali prostore, v katerih se je producirala in uživala alternativna kultura. Vse težje je bilo zgolj najeti prostor za kako tovrstno prireditev. Pod pritiskom se je znašel tudi Novi rock, ki mu je pred izvedbo leta 1986 grozil izgon iz Križank, vendar se na srečo ni zgodil.

Slovenska rock scena konec osemdesetih je še preprejena z rock bendi tipa Lačni Franz, Martin Krpan, Šankrock, Sokoli... domena devetdesetih pa že postanejo na eni strani komercialno uspešni Big Foot Mama, Siddharta, Sousages, Tabu, Nude in na drugi strani eksperimentalno izvirni in neodvisni bendi tipa Prisluhnimo tišini, Miladoyka Youneed, Center Za Dehumanizacijo, Rodoljubac, Dežurni krivci, Expulsion, The Stroj, Traffic Religion, The Mi, Psycho-Path, Dicky B. Hardy, Elvis Jackson, Demolition Group, Skartizani... ter hardcorovci Proletariat, Srou pa letu, Pridigarji, The fat nuns, Anonymous, Low punch, Man in the Shadow, Entreat... Na drugi strani so se samostojno razvijale druge scene, klubska z množico dj-ev, slovenski rap in ska-reggae scena. Mnogi novo nastali glasbeni festivali, kot rock Otočec, No border Jam, Soča Reggae Riversplash in množica motofestov, skrbijo za zapolnitev glasbenega utripa in za dejavno življenje slovenske glasbe. Upanje za prihodnost pa predvsem vzbujajo nastajajoči koncertni prostori in prostori za življenje alternativne subkulture kot so Metelkova v Ljubljani, Pekarna v Mariboru, Mostovna v Novi Gorici,... ter množica ostalih skvotov in mladinskih klubov širom po Sloveniji.

Slika 4: Novi rock s fotografskega objektivna Nikolaja Pečenka

4.0 PUNK V SLOVENIJI

Punk je v bistvu zelo zanimiva beseda, katero ime v direktnem pomenu ne predstavlja ničesar. V Sloveniji je punk predstavljen s strani skupin, kot so Pankrti, Niet, Racija. Vse se giblje okoli pojmov, kot so irokeza, varnostna zaponka, itd. Punk je glasba, punk je etik(et)a, gibanje, punk je življenjski stil... Punk je slovensko partizanstvo sedemdesetih in osemdesetih let prejšnjega stoletja. Začela se je deagrarizacija ter urbanizacija, puške so zamenjali z agresivnim stilom, ter distorziranimi kitarami, ki so služile za podlago uporniškimi pesmim.

Punk se pojavlja v obliki mode, ki s punk etiko ni v nikakršni povezavi, ter kot revitalizacija idej, ki s svojimi lastnostmi predstavlja izziv za družboslovno konceptualizacijo. Potrebno pa je vedeti, da punka ne smemo deliti zgolj na glasbene vzorce, ki postavljajo pod vprašaj upravičenost uporabe izraza *punk*, kajti underground punk je socialna tvorba, ki združuje ideje o svobodi, avtonomnem delovanju.

Pri poglavju punka naju zanima, kaj sploh punk je? Kako se je na njega odzvala takratna družba? kaj je s punkom danes, je res, kakor pričajo nekatere trditve, "umrl"?...

4.1 Punk kot subkultura

Pri punku ne nemoremo spregledati obravnave subkulture, pri kateri so največje težave vidne v izrazoslovju. Oba izraza, tako punk, kot tudi subkultura, sta v današnjem času lahko problematična, saj njun pomen za ljudi v osnovi predstavlja nekaj, kar ni sprejemljivo za današnje razmere.

Kakšen je koncept subkulture?

Sam koncept subkulture je v največji meri odvisen od družbenega vpliva. Poglavitna pogoja za nastanek subkulture naj bi bila "družbena situacija, ki mladostnika razsrdi in ustvarjalnost" (Tomc v Nedelu, 27.9.1998: 13). Zanimivo je tudi razmišljanje Albert Cohena, ki meni da je "človeška dejavnost sestavljena iz niza poskusov reševanja danih problemov" (Poštrak, 2002: 161). Kultura naj bi bila na novo oblikovana in predstavljena s strani posameznikov, katerih problemi se skladajo, rešiti pa jih želijo z novimi, alternativnimi oblikami. Takšno ravnanje

lahko označimo kot kulturno, ker gre za delovanje posameznikov v podobnem simbolnem in normativnem kontekstu, hkrati pa je tako ravnanje tudi subkulturno, saj je tovrsten način delovanja skupen le tem udeležencem (Poštrak, 2002: 162).

Pri vsem tem pa je ključnega pomena povezanost, ki se ohranja, če nove, specifične vrednote, sprejmejo novi "ustvarjalci" tudi po tem ko starejši že prenehajo z delovanjem. Gillis je opozarjal, da sta povezanost in spremembe glavni problematiki mladinskih subkultur. (Poštrak, 2002: 161)

4.2 Začetek punka

Punk se je pojavil konec 70-ih let, odzivi naj pa so bili zelo različni. Nekateri (npr. Igor Vidmar), so njegov prihod pozdravili kot nekaj razvedrilnega za takratno zdolgočaseno glasbeno sceno, drugi (npr. Dimitrij Rupel) pa so nanj gledali kot upor zoper konformizem in meščanstvo (Muršič, 2000), označevali pa so ga kot nekaj trivialnega (Žerdin, 2002). "Prvotni punk je nasprotoval hipijevski pasivnosti, apilitizirani apatiji, kompromisarstvu, konformizmu, 'maršu skozi institucije' in potrošniški popularni glasbi." (Ogrinc, 1985: 98).

Scena se je začela hitro širiti, prvotna simbolična grožnja pa se je stopnjevala v ostro grožnjo političnemu sistemu. Velik vpliv na to je imel govor Franceta Popita, po katerem se je začelo preganjanje punkerjev in punka, ki je postal velik problem države. Začeli so z ukrepi zoper punk, ki so se kasneje sicer izkazali za neutemeljene.

Kljub različnim stališčem glede pojava punka pa je ta "socio-kulturni fenomen" (Tomc, 1985: 11) na kulturnem in družbenem področju postavil temelje za nadaljnje ustvarjanje.

Punk je pomenil obliko izražanja nezadovoljstva in tudi upora zoper oblast, ki stremi k ohranjanju statusa quo.

4.3 Punk in način izražanja

4.3.1 Videz

Punkerji so s svojim stilom vsekakor šokirali javnost, zaradi česa so bili neupravičeno prikazani v slabi luči. Dejstvo je, da so s svojim neposrednim izgledom zelo učinkovito,

predvsem pa jasno izražali svoja stališča. Njihov izgled je bil brez dvoma zaščitni znak takratne punkovske subkulture. Nastal je kot rezultat prestrukturiranja predmetov iz vsakdanjega življenja ter jim pripisal nov pomen. Z njim so na skoraj grotesken način izražali izkrivljeno podobo družbe (Potokar, 1985).

Ne glede na vse pa punkerski stil, tako kot sam punk, še zdaleč ni bil homogen (Muršič, 2000: 190), saj je bil "izrazito osebno spektakularen in je kot tak dopuščal nešteto variacij, ki jih je nemogoče in tudi neumestno sistematizirati" (Potokar, 1985: 37). Zelo težko je sistematizirati izgled današnjega punkerja. V osnovi bi lahko rekli, da je ortodoksni videz punkerjev le eden izmed številnih segmentov izredno heterogenega punkovskega izgleda. Imidž sodobnih punkerjev, kot ga sistematizira Bašin (1999), je sicer konceptualno ustrezen, vendar pa kljub vsemu še vedno pomanjkljiv z vidika časovne, deloma pa tudi regionalne sestavine, saj so si stili znotraj teh tako moč različni, da jih je pravzaprav težko prepoznati. Sklepava lahko, da je za sodobni underground punk značilno več posvečanja sami vsebini, kot pa formi, kar se izraža tudi v sami glasbi. Subkulturni stil, ki je eden izmed elementov subkulturne identifikacije, je lahko problematičen, saj je s tem, ko si ga je prisvojila potrošniška kultura, izgubil svoj pomen. Tradicionalni punkerski imidž je nastal z namenom provociranja in šokiranja, kar pa je značilno tudi za sodobni rock. Med najbolj kontroverzne načine punkovskega izražanja sodita popivanje in ragrajanje, kar pa je bilo s strani medijev še dodatno sproducirano. Resnica je, da so zato odgovorni tudi posamezniki, ki v punku vidijo zgolj opravičilo za tako početje. Seveda pa je punk, tako kot tudi druge oblike subkultur, vezan na uživanje drog (Muršič, 2000), katere se danes pojavljajo predvsem v obliki uživanja marihuane in alkohola. Zanimivo pa je, da obstaja določena smer hardcore rocka, imenovana "straight edge", katera popolnoma zavrača takšno početje.

4.3.2 Zvok

Tudi s kulturnega vidika je punk prispeval pomemben delež k razumevanju družbe. S svojim glasbenim izražanjem je namreč pomenil reakcijo nad takratnim stanjem v popularni rock glasbi. Punk je s svojim agresivnim, hitrim stilom glasbe prinesel nov navdih v takratno družbo. Glasba je imela kljub energičnosti pozitivna, mirovniška sporočila (Muršič, 2000: 210). Za punkerje je pomenila ključno sredstvo za izražanje nasprotovanj zoper stanje v družbi. Punk je bil (in še vedno je) kritika komercialne glasbe, kar pa se ni izražalo zgolj v

glasbi sami, temveč tudi v načinu njene produkcije in potrošništva. Tako je punk glasba ostala v sodelovanju z malimi založbami in distributorji, ki so delovali znotraj teh mrež. Z mentaliteto punka, da je izvajalec lahko vsak, se je izbrisala navidezna črta med občinstvom in nastopajočimi. Punk predpostavlja, da bi "kupovanje plošč moralo biti izraz stranke, ne pa manipulacija izvajalca" (Frith, 1986: 159), kar v grobem načinu pomeni, da je občinstvo tisto, ki se bo odločilo, kaj bo poslušalo. Torej so nasprotovali manipulaciji založb. Poleg prvotnega šokiranja kot posledica hrupa, pa sta punk glasba in njeni teksti jasno dokazovali ustaljene pop rock vrednotne klišeje. Ob vsem tem pa je punk s seboj prinesel tudi problematiko vrednotenja punkovske glasbe. Dotedanji slovenski glasbeni kritiki stare generacije so se pri vrednotenju izkazali za precej nekompetentne, ko so punku v Sloveniji pripisovali kopiranje britanskih vzorcev, kar omenja Barbarič (1985). Pomembna razlika med britansko in slovensko sceno je bila v tem, da je Slovenija pravzaprav šele s pojavom punka dobila prve vzorce mladinske rockovske glasbe. Torej je bil punk tisti, ki je postavil "temelje godbe, ki bi lahko postavili kot alternativo vladajoči popevkarski in pa mainstream angloameriški glasbeni mantalnosti" (Barbarič, 1985: 51). Rock se je na slovenskem pojavil šele v zgodnjih 70-ih s skupino Buldožer, kasneje pa se je polno uveljavil z "uvozom" punka (Muršič, 1994: 14). Prav skupina Buldožer pa predstavlja svojevrstno posebnost na slovenski rock sceni. Medtem ko so bili rockerji večinoma tarča kritik s strani punkerjev, so Buldožer s svojo ploščo *Pljuni istini v oči* dokazali, da lahko tudi rock glasba poseže po bolj alternativnemu in provokativnem ustvarjanju (Muršič, 1995: 63).

V letih, ko je "tradicionalni" punk na Slovenskem doživljal svoj vrhunec, so se na tem ozemlju zvrstili številni bendi, ki jih nekateri razvrščajo v tri generacije (Tomc, 1989: 130). V prvo generacijo so poleg Pankrtov sodili še bendi kot npr. *Berlinski zid*, *Kuzle*, *Šund*, *Lublanski psi itn..* Sledila je druga generacija, ki je bila stilsko veliko bolj heterogena kot prva. Predstavljajo jo badni, kot npr. *Otroci socializma*, *Čao pičke*, ter skupina *Niet*. Tretja, ki je označena kot prelomna generacija punka, pa je bil hardcore. Njegovi predstavniki so bili prepričani, da so "edini, ki niso zatajili punka" (Potokar, 1985: 45), ki se je v tem obdobju vse več pojavljal v industriji popularne glasbe. Hardcore generacijo predstavljajo bendi *UBR*, *Polska malca* in drugi. V devetdesetih letih ter v začetku novega tisočletja pa bi razlikovanje med generacijami nekoliko težje opredelili. To pa glede na vse dejavnike, ki so dandanes v veliki meri prispevali k heterogenosti znotraj punkovske subkulture sploh ni nerazumljivo.

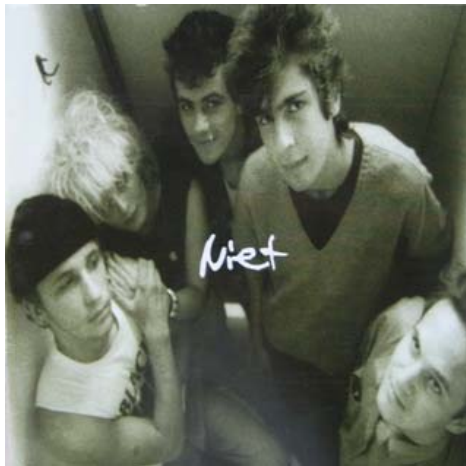
4.3.3 Punk kot gibanje

Uporaba prisilnih ukrepov, ki jo je punkovsko gibanje doživljalo na svojem vrhuncu, je vplivala na geotizacijo in izoliranost subkulture. Kljub vsemu pa ne moremo zanemariti dejstva, da je prav punk, kot podlaga na vznik družbenih gibanj (Muršič, 2000: 206), pomembno vplival na nadaljnji razvoj civilne iniciative. Govoriva seveda o gibanjih in demonstracijah, ki so organizirane zaradi nasprotovanj globalizaciji, vojn, onesnaževanju okolja, ipd. V nasprotju z nekaterimi predstavami, pri sodobnem punku ne gre za nostalgijo, ampak za ponovno soočenje z družbeno dejanskostjo.

4.3.4. Vloga žensk v punku

Deseksualizacija rock glasbe je ena izmed značilnih karakteristik, ki jih je v rockovsko ustvarjanje vperljiv punk. Punkerji so namreč zavrnil "zavrgli romantična in permisivna ustaljena pravila" (Frith, 1968: 237). Na ta način so tudi preprečili, da bi spolnost kreirala potrošnjo, kot je to v veliki meri počel rock pred punkom. Njihovo zanikanje izraza spolnost se je kazala tudi v provokativnih izjavah. Tako je na primer pevec skupine Sex Pistols Johnny Rotten definiral seks kot "30 sekund cmokajočega hrupa" (Frith, prav tam). Punk v začetku ni vseboval ljubezenskih pesmi, kjer bi ženske razvrstili kot objekte ljubezni in spolnosti. Punk ideologija je bila do žensk zelo emancipatorna (Mrevlje, 2004: 26). Zaradi takšnega mišljenja pa je prišlo do vsepogostejšega pojavljanja žensk v punk skupinah, bodisi kot avtoric ter pa tudi kot izvajalk. Medtem ko rock glasba ženske pogostokrat obravnava kot objekt seksualnega poželenja, je punk s svojimi "do-it-yourself" praksami ženskam omogočil prostor, kjer so se lahko izražale svobodno (Mrevlje, 2004: 26). Ne glede na nadaljni razvoj, so ženske znotraj punk scene ohranile svoj ustvarjalni položaj. Tako smo lahko tudi na Slovenskem priča množici bendov, vse od Čao Pičk in Tožibab, pa do sodobnih, kot so Pizda Materna, Golliwog, Fregatura..., pri katerih igrajo ženske glavno vlogo. Čeprav bi bilo sicer zmotno pričakovati, da sta obe spolni vlogi v punku popolnoma izenačeni, pa je lahko trditi, da ženska vloga znotraj punk scene ruši stereotipne predstave žensk v rocku zgolj kot objekt. Nudi jim položaj aktivnih subjektov, s tem pa se izraža tudi protiseksistična usmerjenost punka, ki je v današnji obliki ena glavnih t.i. punkovskih manifestacij (Mrevlje, 2004: 27).

Čeprav je punk sicer močno vezan na samo glasbo, ne smemo zanemariti njegovega vpliva na širšo civilno-družbeno sfero. Glasba, kot medij širjenja družbeno kritičnih idej, se je z leti sicer močno spremenila, kar pa še ne pomeni, da ideje, ki jih je širil punk, niso aktualne tudi v sodobnosti (Mrevlje, 2004: 27).

Slika 5: Niet

5.0 Cenzura v slovenski glasbi

Cenzura je definirana na različne načine. Prva je slovarska definicija, ki nam jo ponuja SSKJ: Cenzura - e ž (u): uradno pregledovanje javnosti namenjenih del.

Drugo definicijo lahko najdemo na spletni straneh Wikipedije: Cenzura je postopek nadziranja informacij ali podatkov, ki se prenašajo preko medijev. Namen cenzure je preprečiti objavljane in razširjanje gradiv, katerih vsebina je v nasprotju z interesi države.

Prav glasba je med vsemi oblikami umetnosti tista, ki lahko brez kakršnih koli omejitev pove vse, kar je mogoče povedati, čeprav v resnici ne govori ničesar, kar bi bilo neposredno in temeljito. Glasba je najverjetneje najpogosteje cenzurirana oblika umetnosti, čeprav nikoli ni mogoče vedeti, o čem sploh »govori«.

Na Slovenskem in v bivši Jugoslaviji smo pod okriljem socializma občutili eno od bolj bizarnih oblik cenzure, ki ji lahko rečemo kar ultralevičarska cenzura. Oblast je sprva zaskrbel vdor džungelskega jazza, kasneje pa še drugih oblik uvožene, zahodnjaške glasbe. Hkrati je cenzura prepovedala tudi ljudske pesmi, če so opevale Boga in svetnike ter določene nezaželene oblike klasične glasbe (določene opere, arije, avtorje in sloge). Čeprav cenzura ni trajala pretirano dolgo, je vseeno pustila nekaj neprijetnih sledi. Pri tem mislim predvsem na avtocenzuro, zaradi katere v petdesetih letih skoraj ni bilo več prave cenzure in represivnih dejanj proti glasbenim umetnikom.

5.1 Afera STRELNIKOFF in moralna panika

Moralno paniko je v sociološkem slovarju prvi definiral Stanley Cohen: »Pretirana, močno medijsko podprta socialna reakcija na deviantno ravnanje, ki je v osnovi relativno minorno; pretirana reakcija medijev, policije, sodstva, vlade in javnosti, ki z etiketiranjem in s pretirano pozornostjo ne preprečujejo nadaljnjega tovrstnega vedenja, temveč ga spodbujajo. To naredijo s konstruiranjem vzornikov, katerih obnašanje lahko oponašajo drugi, ali prikažejo določeno vedenje, ki bi drugače pritegnilo majhno pozornost, naprimer neposlušno in

nesocialno vedenje« (Jary, 1991). Ta teorija velja za najbolj podrobno, saj temelji na reakciji medijev, javnosti in nosilcev družbenega nadzora (policije in sodišč) na mladostniške nemire v Britaniji. Cohen pojasnjuje, da v moralni paniki "neko stanje, okoliščino, osebo ali skupino ljudi začenjajo ocenjevati kot grožnjo družbenim vrednotam in koristim; prek množičnih medijev jo predstavljajo v stilizirani in stereotipizirani obliki; uredniki, škofje, politiki in drugi pravilno (desno) misleči ljudje postavijo moralne barikade; družbeno priznani eksperti izrekajo svoje diagnoze in rešitve; razvijajo se načini reševanja; vse skupaj nato izgine, ponikne ali pa se stanje poslabša in postane bolj vidno. Včasih je predmet moralne panike nekaj še neznanega, spet drugič nekaj, kar obstaja že dolgo, a je nanadno padlo v oči. Včasih panika odmre in gre iz folklore; v drugih primerih pa ima bolj resne in dolgoročne posledice ter lahko spodbudi tudi pravne in družbene spremembe ali celo vpliva na spremembe v načinu samodojemanja družbe" (Cohen, 1972).

Večina števil, ki jih navajajo sprožitelji moralnih panik, je navadno pretiranih in napihnjenih. "Povzročitelji moralne panike poskušajo maksimizirati obseg in razširjenost problema, da bi upravičili svoje zahteve; češ večji ko je problem, več pozornosti zasluži. (...) V večini primerov se javnost, zakonodajalci, množični mediji in drugi ocenjevalci problema strinjajo, da je velikost merilo za resnost dogodka" (Goode in Ben-Yehuda, 1994).

"Ansambel Srelnikoff je vest meseca. Naslovnica, s katero so opremili svoj četrti album, je postala predmet zanimanja pravosodnih organov." To je v začetku naslovne zgodbe 3. marca 1998 zapisal tednik Mladina. Skupina Strelnikoff je bila do tedaj popolnoma neznana. Celjska glasbena zasedba je igrala alternativni rock s koreninami v punku, heavy metalu in takrat sodobni elektronski glasbi. Bend si je ime nadel po moškem liku iz romana Dr. Živago ruskega nobelovega nagrajenca Leonidoviča Pasternaka. Glavni gonilni sili skupine Strelnikoff sta bila Vasja Ocvirk in Sergej Steblovnik (intervju z njim v nadaljevanju), sicer pevca tega benda. In na kakšen način je do afere Strelnikoff sploh prišlo?

7. februarja 1998 je bend Strelnikoff prvič javno predstavil novo ploščo, četrto po vrsti na koncertu v Celju. Plošča se je imenovala *Bitchcraft*. Nekaj dni za tem je tednik Mladina (10. 2. 1998) objavil intervju s pevcema benda in ovitek plošče na naslovnici. Ovitek je prikazoval reprodukcijo slike *Marije Pomagaj* iz leta 1814, ki jo hranijo v slovenskem romarskem

središču na Brezjah. Strelnikoff je v Marijino naročje namesto Jezusa, ki je na originalu, posadil dobro rejeno podgano. V intervjuju smo lahko izvedeli, da je na plošči pet verzij enega in istega komada, nasloveljenega *Bitchcraft*, da je to izmišljen pojem, da komad govori o odnosu rimokatoliške Cerkve do splava ter da so za posledek na ploščo "zamiksali" še govor takratnega slovenskega nadškofa dr. Franca Rodeta z Brezij, kjer je označil 55. člen slovenske ustave, ki podeljuje ženskam pravico do splava, za sramoten in nečasten. Zanimivo je bilo, da sta Slovenske novice (13. 2. 1998) in Nedelo (15. 2. 1998) po intervjuju in članku v Mladini objavila izredno pozitivni mnenji plošče *Bitchcraft*. Med drugim sta tudi natisnila takrat še nesporen ovitek cedeja. V tem času pa so člani benda Strelnikoff začeli dobivati grožnje po telefonu, med katerimi so bile tudi grožnje s smrtjo. V torek 17. 2. 1999 je izšel krščanski tednik Družina, v katerem je uvodnik napisal kar sam nadškof dr. Franc Rode. Delo skupine je v pretirano čustvenem besedilu, ki je bilo objavljeno kar na naslovnici z naslovom "Merili so v srce", ocenil za sramotno, pošastno, prostaško in nizkotno ter ugotovil, da bi bila hujša žalitev slovenskih vernikov nemogoča.

Po dobrih treh dneh so Slovenske novice (20. 2. 1998) ugotovile, da plošča *Bithcraft* vseeno ni v redu, namigovala pa so tudi na vezi enega od članov skupine s satanisti. Poleg tega so objavili tudi uvodnik glavnega urednika, ki je prav tako nasprotoval takrat že sporni plošči.

Tiste dni so se na Radiu Ognjišče, krščanski verski radijski postaji, odločili odpreti internetno stran, na kateri so ljudje zapisali svoja mnenja o plošči in pisanju Mladine, ki naj bi jo najbolj promovirala. Na pepelnično sredo, 25. 2. 1998, se je v zadevo vključila tudi Televizija Slovenija, ki je v večerni informativni oddaji Odmevi skupini Strelnikoff namenila velik del prostora. V studiu so gostili dr. Aleša Debeljaka z oddelka za kulturologijo Fakultete za družbene vede v Ljubljani, ki je album označil za umetniški izdelek. Po njegovem mnenju naj bi bil edini sporni umetniški izdelek tisti, ki izničujejo resnico holokavsta, nikakor pa ne tisti, ki obravnavajo verske simbole.

"Kljub besedam strokovnjaka so se začele vrstiti okrogle mize in desničarski politiki in novinarji so ves teden tekmovali, kdo bo ostreje nasprotoval plošči s podobo Marije in podgane na ovitku. Uradno so najbolj ostali v spominu Slovenska ženska zveza pri SKD,

socialdemokratski krščanski forum in seveda mestni odbor Mladih krščanskih demokratov, ki se je odločil vložiti ovadbo proti ansamblu” (Štamcar in Ozmec, 1998).

Mladi krščanski demokrati, podmladek takratne parlamentarne stranke SKD, so ovadbo proti bendu Strelnikoff, nasloveljeno na vrhovnega državnega tožilca poslali v sredo 25. februarja. Državni tožilec Anton Drobnič, ki je bil tudi sam član SKD, je moral to ovadbo takoj naslednji dan vzeti v roke, saj je celjska policija v petek, 27. 2. 1998, oba pevca benda Strelnikoff že zaslišala na policijski postaji. Zanimivo pa je to, da je imelo v tem času slovensko pravosodje nerešenih še “pol milijona zaostalih zadev” (Piano, 1998), a je imel primer Strelnikoff pred njimi prednost. Drobnič je od okrožnega državnega tožilca v Celju zahteval dodatne poizvedbe ter zasegel sporne plošče. Enako je zahteval tudi celjski tožilec. Kljub vsemu do zasega plošče ni prišlo, saj je pristojna preiskovalna sodnica menila, da še ni dovolj jasno, če gre za kaznivo dejanje in da poleg tega plošča *Bitchcraft* sploh ni bila v javni prodaji.

Vse skupaj je šlo tako daleč, da so se oraganizirale katoliške skupine, ki so v tistem času po slovenskih cerkvah zbirale podpise dveh peticij, ki sta zahtevali, da bi skupino Strelnikoff morali obravnavati na sodišču. Prva izmed njih je bila naslovljena na tožilca Antona Drobniča, druga pa na ombudsmana Ivana Bizjaka. Zanimivo je, da sta bila oba člana SKD.

Zadnji teden februarja 1998 je nadškof Rode zavrnil tradicionalno povabilo na srečanje s predsednikom države. Tedaj je to bil Milan Kučan. Razlog za zavrnitev je bil, da verniki ne bodo razumeli pomena takšnega srečanja zaradi ponavljajočih se žalitev rimokatolikov v Sloveniji.

V soboto, 7. Marca, se je na Brezjah zbralo med sedem in deset tisoč vernikov (ocene v medijih so nihale), ki so se udeležili maše, posvečene razžaljeni Materi. V nagovoru nadškof Rode ni pozabil dodati, da bodo “molili za ljudi, ki jim je dolgoletno pranje možganov zameglilo pogled” in da “v molitvi sprejemamo nase njihovo bednost, njihovo notranjo praznino in opustošenost, njihovo izgubljenost in krivdo ter prosimo zanje pred Bogom.” Ob tej priložnosti pa je prvak SKD Lojze Petrle izjavil: “Zame to dejanje ni umetniško, temveč provokacija, ki se je ne da utemeljevati z umetniško svobodo. Mislim, da gre za nesrečen

odnos do svetega in za uporabo simbola – podgane, ki ne prizadeva le kristjanov, ampak tudi Jude. Goebbelsova propaganda je uporabljala podgane za prikazovanje Judov v času nacizma. Zadeva je z vseh strani nesrečna.”

Kriminalisti so v Celju primer Strelnikoff še naprej obravnavali, dokler po štirih mesecih sodna oblast ni odločila celotne zadeve prenesti v Maribor. Za nekaj časa se je vse poleglo, dokler ni julija 1999 afere zopet zaostila okrožna državna tožilka Elizabeta Györkös, ki je vložila obtožni predlog zoper Vasjo Ocvirka in Sergeja Steblovnika, in sicer zaradi kaznivega dejanja nasilništva, saj naj bi hudo žalila verska čustva. 1208 katoličanov je podalo kazensko ovadbo zoper njiju oziroma bend Strelnikoff. Še preden pa je Györkösova sprožila pregon, se je sestal kolegij državnega tožilstva in enotno sklenil, da gre prazvaprav za kaznivo dejanje nasilništva in ne za zbujanje narodnega, rasnega in verskega sovraštva, česar so jih sprva obdolžili.

O aferi *Strelnikoff* je bilo v Sloveniji objavljenih več kot sto člankov in televizijskih ter radijskih prispevkov. Najbolj je afera odmevala v drugi polovici februarja in čez cel marec 1998, nadaljevala pa se je tudi v poletje tega leta. Afera je sprožila ogromno polemik o vlogi Cerkve v slovenski družbi in politiki ter o umetniški svobodi.

Izbrala sva nekaj najzanimivejših člankov oziroma odlomkov iz njih.

Za začetek pogledajmo, kako je škof Rode v članku naslovljenem “Merili so v srce” v krščanskem tedniku Družina komentiral ovitek plošče Bitchcraft: “Mislili smo, da ima nizkotnost svoje meje. Mislili smo, da se globlje, kot so v povojnih letih šli tedanji oblastniki v svojem sramotanju duhovnikov, škofov in papeža, pač ne more. Obstaja prag, smo si dejali, ki ga človek v svoji perverzности ne more prestopiti. A zmotili smo se. To, kar se glede žaljenja naših najglobljih verskih čustev ni zgodilo v totalitarnem režimu, si je dovolila skupina popevkarjev, ki je na naslovnico svoje zadnje zgoščenke postavila brezjansko Marijo, ki namesto Jezusa pestuje – sram me je zapisati – podgano. Tudi v domišljiji najbolj izgubljenega, najbolj zavrženega in s sovraštvom do vere najbolj nabitega Slovenca bi se težko porodila hujša žalitev. Ranili so nas v naših najčistejših čustvih; v tem kar nam je kot kristjanom in Slovencem najdražje in najsvetejše. Merili so v srce in nas zadeli. Mislili smo,

da je vsaj Jezusova mati obvarovana pred njihovim cinizmom in prostaštvom. Ne. Šli so korak naprej in s svojo pošastno domišljijo onečastili tudi tisto najlepše, najnežnješe, najčistejše, kar slovenski človek lahko nosi v srcu. S tem so najgloblje užalili stotisoče, ki se vsako leto zbirajo ob brezjanski Mariji, tisoče Slovencev po svetu, ki v svojih domovih častijo njeno podobo kot spomin in simbol daljne domovine. Brezmejna žalost me je prevzela, ko sem zagledal ta umotvor. Ostal sem brez besed. Nem v svojem sramovanju. Ljudje, ki govorijo isti jezik in gledajo isto čudovito krajino, ljudje katerih predniki so spoštovali isto kot moji – ti Slovenci si dovolijo nekaj tako neskončno podlega. Tu ni več besed. Tu je samo žalost. Nema žalost in bolečina. Mati, kaj so ti storili!?" (Rode, 1998)

Vsa pisanja, ki so ploščo obravnavala kot negativno, so to Rodetovo pisanje povzemala in se nanj naslanjala. Prvi je Rodetov komentar iz Družine prenesel prav najbolj brani slovenski tabloidni dnevnik Slovenske novice. Članek so naslovili "Žaljivo čaščenje "svete podgane"." Čez naslov pa so v za Slovenske novice značilnem slogu pritisnili žig "Ogorčeni":

"Celjska skupina Strelnikoff je na naslovnici nove zgoščenke upodobila brezjansko Mater božjo, ki v naročju drži podgano. Predstavitvi je sledil družaben večer s pijačo in bruhanjem. O dejanju, ki je močno užalilo verska čustva, bo razsojalo državno tožilstvo RS. "Ranili so nas v naših najčistejših čustvih," je v komentarju v tedniku Družina zapisal dr. Franc Rode, slovenski nadškof. "Mecen" skupine je Daniel Bedrač, sicer vernik Univerzalne gnostične cerkve: njihovi somišljeniki so v ZDA satanisti. (...) O neokusni naslovnici, s katero so bila žaljena verska čustva, je bilo seznanjeno tudi državno tožilstvo RS. V prihodnjih dneh naj bi raziskalo, ali je bilo storjeno kaznivo dejanje in kdo je morebitni storilec. Svoje stališče je pojasnil tudi Jernej Repovš, direktor studia Marketing: "Motiv Marije z Jezusom je osnovni simbol vere, ki se je razvijal skozi zgodovino krščanstva. Zamenjava Jezusa s podgano, simbolom boleznin in nesnage, je žaljiva. Z versko in filozofsko razpravo se lahko sicer sprožijo tudi drugi dražljaji, toda prvi dražljaj ob pogledu naslovnice ni nič drugega kot ta, da gre za vnašanje nečesa negativnega v skozi zgodovino utrjene simbole krščanstva." Dodal je še, da je naslovnica v nasprotju s kodeksom oglaševalske stroke: "Funkcija vsake naslovnice je, da pritegne pozornost, nikakor pa ni dopustno, da avtorji s provokacijo žalijo verska čustva in spodbujajo nasprotja med državljani." Glas "mecena" skupine Daniela Bedrača nam je ostal neznan, kljub temu pa nam je uspelo izvedeti, da glasba še zdaleč ni njegov

najpomembnejši hobi. Bedrač naj bi bil celo “verniki”, kateremu naj bi se skozi izkustva potrdila nekatera bistvena spoznanja. (...) Da bi širil ta spoznanja, je ustanovil celo Univerzalno gnostično cerkev, registrirano pri Uradu za verske skupnosti. (...) Očitno je, da Bedrač in njegovi “svečeniki” počnejo vse kaj drugega kot tisto, kar javno razglašajo v napisanem programu. Tako je morda tudi v primeru izvajanja rituala pentagrama, ki ga med drugim pozna tudi skupina Ordo Templi Orientis (O. T. O.). Slednja je tako kot Univerzalna gnostična cerkev pri nas registrirana kot verska skupnost, medtem ko so jo v ZDA razglasili za satanistično skupino” (Karenža, 1998).

Če analiziramo ta članek, lahko opazimo, da je avtorica članka kot strokovnjaka za te zadeve vzela poznavalca etičnega kodeksa oglaševalske stroke, katera pa nima nikakršne veze z glasbo in z ovitkom albuma, ki sploh ni bil v prosti prodaji. Po njegovih navedbah kupci albume kupujemo na podlagi privlačnosti njihovih naslovnih in ne zaradi glasbe, ki se nahaja na zgoščenki. Nikakor ovitka cedeja ne moremo šteti kot oglas. V članku je predstavljena le ena plat zgodbe, ki je bralcem morda privlačnejša kot druga.

Kot sva že napisala, je Radio Ognjišče na svoji spletni strani vzpostavilo stran, na kateri je bilo mogoče podati svoje mnenje v zvezi z albumom *Bitchcraft*:

“Čeprav nisem vnet častilec brezjanske Marije, me je skrunjenje njene podobe globoko užalilo. Kje so meje? Mar se avtorji ne zavedajo, da niso prvi, ki so se spravili nad Boga in želijo s sovraštvom nasititi svoje zavoženo življenje. Nihče se ne bo norčeval iz Boga – to je bilo že večkrat dokazano. Obžalujem njihovo globoko bolečino, ki jih je pripeljala do tega. Verjamem, da niso preživeli srečnega otroštva ... Gospod, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.”

“Ne dovolim več, da me žalijo ... Kdo jim je dovolil, da žalijo mojo mamo Marijo? Ona? Jaz ne!! Torej nima pravice nihče žaliti s svojim nepremišljenim obnašanjem. Kaj bi storili, če bi nekega dne na plakatu videli svojo mamo, ki vam vsak dan kuha, pospravlja in vas ljubi, objemati podgano? Bi šli mirno mimo? Prepričana sem, da ne ... Kaj torej čakamo? NE DOVOLIM, DA ŽALIJO MOJO MAMICO IN MENE, KER ZA NJIH NISEM PODGANA, ampak 16-letno dekle, ki šele vstopa v svet in si želi ljubezni (pa ne seksualne, kot je morda

marsikdo ob tem pomislil, ampak čisto nesebično ljubezen).(…) Za konec pa še: Pripravljena sem dati življenje za vas! Čutim se za Jezusovo sestro, Marijino hčerko in Vašo sestro ... LEP POZDRAV!” Jana

“Sram me je, da živim v deželi, kjer se kaj takega lahko zgodi. Vprašujem pa se, kaj dela ustavno sodišče, da se take žalitve sploh lahko objavijo? Saj je razpihovanje verske nestrpnosti po ustavi kaznivo? Morda pa ni več ...?”

“Spodaj podpisana Maja Kleč in Marko Breskvar ostro protestirava zaradi žalitve verskih čustev, povzročene z izidom zgoščenke s sporno naslovnico, o kateri se veliko govori, nekaj malega piše, stori pa ničesar. Sprašujeva se, kje je meja. Kaj vse nam morajo kristjanom še storiti, da se bodo tako imenovane “katoliške” organizacije zganile? So te organizacije samo servis za prirejanje Valentinovih, Štefanovih in drugih plesov ali nameravajo aktivno poseči tudi v dogajanja na področju kulture in politike, kjer smo kristjani v Sloveniji vsakodnevne tarče posmehovanja, zaničevanja in sovraštva. Zadnji primer je kaplja čez rob tudi za najbolj potrpežljivega kristjana. Ali mora res priti do umora človeka samo zato, ker je kristjan, da se boste zganili in začeli uporabljati vsa razpoložljiva sredstva civilne družbe (protesti, ulične demonstracije, zbiranje podpisov, pravne tožbe itd.), da se zaščiti ustavno priznane pravice kristjanov do mirnega in enakovrednega življenja v Republiki Sloveniji?! Mladi slovenski kristjani, ki vam je podoba Marije Pomagaj z Brezij še vedno sveta in vas boli enačenje Jezusa z golaznijo (izmečkom), kje ste? Je izjava poslanca Jelinčiča o “golazni, ki bi jo morali pobiti že leta 1945”, zgolj naključje? Sva torej tudi midva “golazen”? Koliko časa naj še sklanjamo glavo, zatiskamo oči in ušesa, brez protestov prebiramo žalitve v časopisih, TV oddajah in celo reklamnih spotih? Guy Gilbert je desetitisoč mladih v Stični lepo poučil, kako se bori za svoje pravice: “Najprej ga pokrižam, potem pa ga s svojo evangelijsko roko treščim na gobec, da ve, da me ne sme žalit! Uspeh je zagotovljen!” To ni poziv k pretepu, ampak klic vsem tistim, ki bi lahko zaščitili pravice kristjanov, pa tega ne storijo!” Maja Kleč, Marko Breskvar

“NN (Amon Sakal): AVE SATANAS! ŽALITE, OBSOJAJTE KRISTJANE! LE TAKO LAHKO TA GNOJ IZTREBIMO IN Z NJIHOVIMI OSTANKI NA DEBELO PREMAŽEMO NAŠO ZEMLJO, DA BO ZRASLA POSAMEZNA CVETLICA! NN

(Frančesko): VI, KI MISLITE, DA STE OD BOGA POSL(R)ANI, VEDITE, DA STE SAMO NAVADNA SEKTA, KI NASPROTUJE PITJU SEKTA, INSEKTI TOREJ.”

Zaradi takšnih komentarjev kot je slednji, so spletno stran po štirih dneh zaprli.

V levičarsko orientiranemu časniku Dnevnik so 28. februarja objavili članek naslovljen *Odmevi na likovno opremo zgoščenske skupine Strelnikoff*, v katerem je bilo povzetih osem pisem bralcev, v katerih so komentirali afero Strelnikoff. Tri pisma so zastopala stran Cerkve, ostalih pet pa izdelek označi kot pozitiven in obsoja preveliko vmešavanje cerkve v umetnost in politiko.

V desno oreorientiranem tabloidno političnem dnevniku Mag so afero Strelnikoff obdelali v dveh komentarjih. Imenovala sta se *Primitivci* in *Podganotvorci*. V prvem je avtor, ki je člane skupine označil za celjske frajerje, ploščo *Bitchcraft* označil za neumno provokacijo, ki najbrž globoko žali čustva rimokatolikov. V drugem komentarju, ki pa je sledil čez teden dni, pa se je novinar Janez Markeš bolj podrobno spustil v zadevo:

“Genocidnosti in nestrpnosti v naši državi kot da ni videti konca. V Sloveniji se je vnovič na široko razprlo polje družbene netolerance. Najprej Jelinčič razglasi deset odstotkov volivcev za “golazen”, nato neki praznoglavi garažni bend (ki naj bi posebljal alternativno umetnost) “sinove univerzalne matere” (brezjanske Marije) razglasi za podgane. Če bi Jelinčič golazen pobijal, bi, tako je mogoče sklepati iz izjav, ti podganotvorci otroke malo dezertirali. (...) Pri nas se piše leto 1998, pa smo, kot je videti, prišli tako daleč, da človek človeku ni volk, temveč podgana. Toda kam pelja taka podganotvornost? Denimo, da bi tistemu praznoglavemu mladeniču nekdo mater razglasil za podgano in nato povedal, da je kot taka žalitev za itelekt Slovencev, kaj bi dejal na to? Ali pa da bi na člane tistega spornega benda nekdo pogledal takole zviška in postrani ter bevsknil, da si taki “pomečkani osebk” ne zaslužijo drugega vzdevka kot denimo, da so “izprdek slovenskega naroda”? Kaj bi mladi gospodje porekli na to? Konsekvence te miselnosti je mogoče tudi nadeljevati. Če je njihovo dejanje “pokrito” s pojmom umetniške svobode, šteje pa to, kar narediš fizično, potem si nekdo lahko privoščiti nagovoriti labilne fanatike in skrajne desničarje, naj te ljudi kratko malo pobijejo. Resda bi šel v zapor tisti, ki bi to storil, tisti, ki bi ga na to idejno naravnal, pa bi se

mirno izgovoril na svobodo (metaforičnega) izražanja in nepovezanost njegovih besed z zavrnjenim dejanjem dejanskega morilca. (...) Dobili smo golazen, zdaj imamo podgane. Kaj sledi temu? Kar zadeva mene, želim biti toleranten tudi do podganotvorcev. Držo tolerance do njih bom zagovarjal tudi, ko bodo gorele trgovine, kjer bodo prodajali sporne cedeje.” (Markeš, 1998)

V zgornjem komentarju komentator napoveduje, da je poziv k poboju takšnega benda, kot je Strelnikoff, legitimna oblika metaforičnega izražanja. Po njegovem pisanju bi lahko sklepali, da skupina Strelnikoff z ovitkom za ploščo, ki je umetniški izdelek, poziva k poboju določene skupine ljudi. Med drugim je že napovedal, da se bo dejansko zgodilo sežiganje trgovin, ki bodo prodajale plošče skupine Strelnikoff. Lahko bi se spomnil in stavek napisal v pogojniški obliki. Isti novinar je na Televiziji Slovenija izjavil celo tole:

“Ljudje (Strelnikoff, op. G. B.), ki bodo sprožili netoleranco v tem smislu, nimajo pravice pričakovati tolerance. Če bo zdaj nekdo prišel na njihov koncert in bo vrgel molotovko, oni nimajo pravice iskat pravnega varstva.” (Merkaš, 1998)

S tem komentarjem je ljudi pozval k odkritemu linču. Torej, če bi bilo tako kot on pravi, se umetniki zaradi svojega (netolerantnega) umetniškega ustvarjanja ne bi smeli pritožiti sodišču, če bi jih kdo fizično napadel s smrtonosnimi, doma izdelanimi bombami.

Kljub vsem negativnim komentarjem nekaterih medijev se je vseeno dobršen del njih odločil pisati o aferi uravnoteženo ali pa so celo odkrito stopili na stran benda. Obe strani so obravnavali naslednji tiskani mediji: Delo, Nedelo, Gorenjski glas, Tednik 7D in nekatere specializirane revije.

Kot upravičen izdelek pa so album Bitchcraft prepoznali v tiskanih medijih, kot so: Mladina, Dnevnik, Večer in Nedeljski dnevnik (ki je sicer slovel po nacipankovski moralni paniki).

Proces se je kot je v naši prelepi deželici v navadi vlekel nekaj let in januarja 2003 se je celjsko okrajno sodišče odločilo, da se obtožba zavrže, saj žalitev ni bila naslovljena na konkretno osebo. Takrat se je vmešala višja državna tožilka Elizabeta Györkös, ki se je

pritožila višjemu celjskemu sodišču z utemeljitvijo, da je bila žalitev usmerjena proti kolektivni osebi oziroma številnim katoliškim vernikom. A sodišče se je kmalu odločilo, da pritožbo zavrne kot neutemeljeno, saj ni bilo znakov nasilništva. Če bi bila gospa Marija še živa, bi avtorje namreč lahko tožila za razžalitev, vendar le, če bi to avtorji naredili z namenom zaničevanja. Člani skupine so bili z razsodbo zadovoljni, saj je prepoznala to, kar sta galsbenika skupine ves čas zatrjevala – da gre le za refleksijo na sovražen odnos RKC do tistega dela ustave, ki govori o svobodnem ženskem odločanju o svobodi ženskega telesa.

Danes, ko je minilo že trinajst let od začetka te afere, se je pisanje desnih medijev in političnih strank ogromno spremenilo, saj so oboji ugotovili, da umetnosti ne moramo mešati s Cerkvijo in politiko. Več o tem pa nam je povedal sam član že sicer pred desetimi leti razpadle skupine Strelnikoff Sergej Steblovnik, s katerim sva po elektronski pošti naredila kratek intervju:

1. Škof Rode je na ovitku vaše skupine videl hujši napad na cerkev, kot si jo je kadarkoli v svoji skoraj petdesetletni zgodovini privoščil komunistični sistem: "Brezmejna žalost me je prevzela, ko sem zagledal ta umotvor. Ostal sem brez besed. Nem v svojem sramovanju ... Tu ni več besed. Tu je samo žalost. Nema žalost in bolečina. Mati! Kaj so ti storili?!" Kaj menite o odzivu Rodeta na vaš album, ki je bil zgolj umetniško delo?

Odziv doktorja Rodeta je stilsko izjemen. Menim, da bo šel v zgodovino oziroma se tam že nahaja ob drugih njegovih govorih iz tistega časa. Da se tega tudi sam zaveda, potrjuje dejstvo, da ga je objavil v svoji knjigi. Mislim, da lahko njegov tekst mirno opredelimo kot vrhunsko prozno umetnost.

2. Zanimivo pri tej aferi je bilo to, da je večina medijev stopila na stran rimokatoliške cerkve, brez kakršnih utemeljenih razlogov. Menite, da je bil razlog za to še nezavedanje demokracije in kapitalizma medijev v takratnem času? Če bi v današnjem času izdali to ploščo, verjetno ne bi prišlo do takšnega odziva?

Reakcija medijev je bila zelo raznolika in bi jo težko opisal kot enoplastno. Veliko je bilo oportunističnega preračunavanja medijev, kakšen je vrednostni sistem večine njihovih

bralcev/poslušalcev/gledalcev in posledično se je tudi poročanje obrnilo v to smer, saj so se mediji kapitalizma tega še kako zavedali že takrat. Novinar neke bolj desno usmerjene revije je recimo namigoval, da bi bil primeren odziv na ovitek metanje molotovk na naših koncertih – nedvomno zelo sočno pisanje. Ta novinar je očitno znal dobro presoditi in primerno nagovoriti bralce, saj je kasneje postal odgovorni urednik osrednjega slovenskega dnevnika.

Sam odziv pa danes verjetno ne bi bil tako buren, ker gre trend v objavljanje mp3 datotek na spletnih straneh namesto izdajanja klasičnih nosilcev zvoka, kar vsaki malo bolj marginalni glasbi odvzame pravzaprav sleherno možnost, da bi se pojavila v množičnih medijih, ki ne spadajo v domeno interneta. Tako bi izdajo lažje ignorirala uradna katoliška cerkev, ki se je takrat pravzaprav morala odzvati, ko je bila reprodukcija ovitka objavljena v slovenskem dnevniku z najvišjo naklado – Slovenskih novicah. Šele ta objava je sprožila reakcije tako velikih razsežnosti. Prej je bil denimo v tedniku Mladina objavljen dvostranski intervju s skupino pod naslovom »Doktor Rode – pop pevec« (naslov se je nanašal na vzorčene dele njegovega govora v eni izmed skladb na plošči), poleg katerega je bila objavljena tudi slika naslovnice, pa ni nihče reagiral.

3. Krščanski demokrati so vam spisali ovadbo, ki pravi, da je kaznivo "izzivanje ali razpihovanje verskega sovraštva, razdora ali nestrpnosti". S tem so dokazali, da ne vedo, kaj pomeni umetniško delo (kar ovitek plošče vsekakor je). Ste vnaprej predvidevali, da bi lahko zgolj ovitek neke plošče sprožil takšno afero in ovadbo?

Krščanski demokrati so bili politična stranka in tudi njihov odziv je bil zgolj političen – po domače preračunljiv. Ocenili so, da se bo dober del njihovega volilnega telesa na ovadbo odzval pozitivno, vendar je bila le-ta dvorezen meč, saj so se s to potezo hkrati odrekli sodobnemu pojmovanju demokracije. Verjamem, da je bila ta reakcija ena v nizu tistih potez, ki so jih odpeljale na smetišče zgodovine. Danes jih namreč ne boste več zasledili v parlamentu. Po mojem mnenju takšne stranke tja tudi ne sodijo.

Kar se tiče predvidevanja – takšne stvari je nemogoče predvideti. Še v najbolj drznih sanjah nismo pričakovali, da bo ta ovitek sprožil tako neracionalne odzive. Zgleda, da smo očitno

podcenjevali čustveno komponento Layerjeve podobe, globoko zasidrane v (pod)zavesti tradicionalno katoliškega dela slovenske javnosti.

4. Ste si s tem, ko ste na takšen način prišli v medije, pridobili fane med ateisti? Je bil to namen provokacije?

Glasba skupine Strelnikoff je bila zelo skrajna in nismo imeli nobenih utvar, da bi na tak način lahko razširjali svojo fanovsko bazo.

5. Je res, da ste na račun te plošče člani skupine dobivali številne grožnje? Drži, da so po pošti enemu izmed članov skupine poslali mrtvo podgano?

Vse omenjeno drži. Le podganje trupelce ni prispelo na dom katerega izmed članov skupine, temveč na naslov celjskega Kljuba, kjer smo imeli promocijo plošče. Pošiljatelju očitno ni uspelo pridobiti naših domačih naslovov.

6. Vam je bilo kdaj žal, da ste naredili to potezo? Ali bi jo danes ponovili?

Žal nam ni bilo nikoli. Poteze pa danes ne bi mogli več ponoviti zaradi tehničnih razlogov. Skupina Strelnikoff je namreč razpadla že pred desetimi leti.

Slika 6: Ovitek zloglasne plošče Bitchcraft skupine Strelnikoff

5.2 Cenzura z Laibachi

Verjetno ni pretirano, če povemo, da je Laibach ena najuspešnejših slovenskih glasbenih skupin vseh časov. Z vsemi dosežki in uveljavitev na mednarodni glasbeno-umetniški sceni sodi med pomembnejše izvoznike slovenske kulture. Njihova zgodba se je začela že v času socialističnega režima le nekaj let po smrti maršala Tita, ko je bilo režimsko stanje v naši nekdanji domovini zelo napeto.

S pojavom punka, ki je bil rezultat dokaj razvite subkulturne intelektualne in umetniške scene, so se začenjale dogajati korenite družbene spremembe, katerih cilj je bila demokratizacija Slovenije. Razvoj vseh dogodkov pri nas in po svetu je postopoma pripeljal do propada komunističnih sistemov in razpada Jugoslavije, navsezadnje pa še do nastanka samostojne, demokratične Republike Slovenije.

Laibach je skupina umetnikov in intelektualcev, ki je te spremembe doživljala neposredno, saj je bila v procesu pravzaprav aktiven akter. Skupina mladeničev je bila ob začetku delovanja v zgodnjih dvajsetih letih svojih življenj. Oblasti so jim že ob prvem poskusu javnega delovanja prepovedale javno nastopanje, kasneje pa tudi uporabo njihovega imena. Oblast jih je cenzurirala in napadala, a kljub vsemu so vztrajali. Predanost skupini in prepričanje, da delajo pravo stvar, sta bila močnejša. Zakaj? Kaj jih je gnalo naprej? Laibach so bili sprva nesporno del jugoslovanske subkulture. V naslednjih letih, ki so sledila in bila vedno bolj intenzivna po ukinitvi vseh prepovedi leta 1987, pa so na neki način prestopili meje subkulture. Kreft jih je interpretiral tudi kot visoka kultura oziroma recepcija esteticističnega uživanja snobovske elite. Deset let kasneje je skupina Laibach z združenim nastopom s Slovenskim filharmoničnim orkestrom in mešanim pevskim zborom Toneta Tomšiča otvorila Evropski mesec kulture v Ljubljani, kar je bilo skupini svojevrstno priznanje države za njihovo delo. Prireditelj je prav zaradi njihovega nastopa protestno zapustil takrat novopečeni nadškof Franc Rode. Režim se je vmes sicer zamenjal, a izdelki zaradi tega niso bili nič manj provokativni. Kako so člani skupine občutili menjavo političnega sistema? Spremenil se je le odziv domačega občinstva, ki mu je kapitalizem spremenil pogled na glasbo, saj je med mladimi od tedaj v ospredju komercialna glasba in ne kakovostna, kot je bila pred tem. Eden

od razlogov so gotovo tudi leta in naveličanost. Po enaintridesetih letih označevanja s fašisti nekateri danes v njih vidijo skrunitelje in sataniste.

Laibachi so ob svojem nastanku v začetku osemdesetih let največ pozornosti vzbudili z uporabo nacistične in socrealistične totalitaristične ikonografije, kot so razne zastave in križi, uniformami, ki so spominjale na uniforme SS-ovskih vojakov, s svojim nemškim imenom, ki pomeni Ljubljano, z zapletenim filozofsko-političnim jezikom itd. Med ljudstvom je prevladovalo mnenje, da je na takrat še jugoslovanskih tleh nastala skupina, ki odkrito simpatizira s totalitarnimi sistemi, predvsem z nacizmom, fašizmom in stalinizmom, ki so s svojo zloglasnostjo še vedno močno zasidrani v zavesti ljudi. Videli so jih kot skupino, ki deluje po totalitarističnih načelih.

“Skupina Laibach se je v svojem delovanju vedno konfrontirala z državo, najsi je bila to nekoč Jugoslavija ali danes Slovenija, in ustvarjala negativno primerjavo države z ostalimi sistemi, ki so zgodovinsko veljali za slabe. S tem je spodbijala vrednote, ki naj bi bile prave in ki so jih poučevali v šolah” (Matičič, 1994).

Odziv jugoslovanske oblasti do skupine Laibach je bil sprva izrazito odklonilen in negativen. Deležni so bili številnih obtoževanj, prepovedi koncertov in razstav ter celo prepovedi uporabe imena. Vseeno pa je bila Jugoslavija precej kaotična država, v smislu, da če je bil Laibach prepovedan v Sloveniji, je v Beogradu, denimo, vseeno lahko nastopil ali so igrali kot zasedba brez imena. Plakati, ki so vabili na koncert, so vsebovali zgolj katerega od njihovih značilnih, prepoznavnih simbolov, tako da so poslušalci vedeli, za čigav koncert v resnici gre. Jugoslovanska politika torej delovanja skupine sploh ni pretirano zavirala, morda ga je na neki način celo spodbujala. Med drugim je tudi pospešila njihovo odločitev za nastopanje v tujini, na začetku predvsem v Evropi. Češ, če ne smemo nastopati doma, bomo pa v tujini. In prav takrat Laibach presenetijo vse tiste, ki so v njih videli grožnjo domovini. Ko so nastopali po Evropi takratne Jugoslavije, namreč niso kritizirali, ampak so v tujino odhajali kot jugoslovanski predstavniki, ki niso v ničemer slabši od vzvišenih demokratičnih zahodnjakov, kot so bili Nemci, Francozi, Angleži in Američani. Na tujem so bili Laibachi borbeno nastrojeni, njihovo temeljno sporočilo pa je bilo, da se zahodnjaki krepko motijo, če mislijo, da živijo v boljšem sistemu, kot je bila takrat Jugoslavija. Po mnenju skupine Laibach

so (bili) ti sistemi še dosti bolj rigorozni in opredeljeni, ker jih duši kopica predpisov in omejitev, hkrati pa dajejo občutek, da njihovi državljani živijo v svobodnem sistemu. Po mnenju skupine Laibach je najbolj totalitaren ravno tisti totalitarizem, ki ti daje občutek, da si svoboden, čeprav v resnici nisi. V Ameriki se ne moreš kar tako varno sprehajati po cesti ali piti piva pred lokalom, kot lahko to počneš pri nas, kar je za 'svobodno življenje' z našega vidika seveda smešno. Drug primer je angleška televizijska regulativa, ki ne dopušča prepogoste uporabe stroboskopa in še nekaterih vizualnih efektov v videospotu, kar je skupina Laibach nazadnje občutila ob snemanju videospota za pesem Tanz mit Laibach. Ko so posnet videospot poslali na ogled matični založbi Mute Records v London, so dobili nazaj cel spisek detajlov, ki so jih morali zaradi regulativ angleške televizije popraviti. Določeni efekti se namreč lahko pojavijo le vsake toliko časa, kar je natančno določeno. Znano je namreč, da lahko nekateri svetlobni signali povzročijo pri ljudeh celo epileptične napade. Za video ustvarjalca so tovrstne regulative seveda omejujoče. Pojavljajo pa se večinoma v visoko razvitih in svobodnih, naprednih zahodnoevropskih demokracijah. Znanje o škodljivih učinkih na ljudi je seveda veliko, tovrstne regulative nas pa verjetno ščitijo, zato ni nujno, da gre zgolj za omejevanje svobode. Glasba ne sme biti predvajana ali izvajana glasneje od natančno določene jakosti.

Laibachi za jugoslovanski socializem še vedno trdijo, da je bil precej osvobojen, sicer anarhičen in kaotičen, a konec koncev tudi precej human. Ko je bila skupina Laibach doma, pa je seveda provocirala in razburjala domače okolje, kar jim je, to moramo priznati, odlično uspevalo. Laibach se ima za mojstra provokacije in nedvomno to tudi je. Vendar priznavajo, da so dostikrat udarili tudi povsem mimo. To je verjetno pač del opozarjanja nase in na svoje delo. Navsezadnje je, kot pravi Rupel, "vsak umetniški dogodek provokacija, brez tega, da sprovocirate gledalca ali poslušalca, je zelo težko. Če te zgodovina ne opazi isti trenutek, potem si izgubljen, časi umetnikov, ki sami ustvarjajo, izolirani in v tišini, so minili, tega ni več" (Rupel, 1994).

Današnje demokratično obdobje Laibach doživlja kot čas neke novo odkrite konzumeristične logike, obdobje kreditov in pomanjkanja časa. Torej gre za probleme, ki predstavljajo hudo totaliteto, zaradi katere pravzaprav postajamo sužnji želje po svobodi. Na vsak način želimo ujeti tisti trenutek, ki nam omogoča, da se dvignemo nad ostale, da uspemo in uresničimo svoj

‘ameriški sen’. A tudi če vzamemo za primer skandinavske socialne demokracije, ki funkcionirajo na videz fenomenalno, je na njih vendarle nekaj čudnega. Med tednom marljivi in delu povsem predani državljani namreč med vikendom “znorijo”, kar je po njihovem mnenju naravnost nečloveško ter se opijajo do mrtvega, kar ne more biti ravno odraz neke svobode. Vprašanje svobode je tako večno in ga je treba konstantno na novo definirati. Na tej točki pridemo tudi do odgovora na vprašanje, ki je bilo že večkrat zastavljeno.

Skupina Laibach ni nikoli želela biti zgolj glasbena zasedba, ampak celosten, kompleksen sistem, ki ves čas razbija postavljene definicije. Ne zgolj zato, ker bi želeli biti nekaj posebnega, pač pa zato, ker jim to predstavlja edini način napredovanja. Totalitarno je že vsakršno umeščanje glasbe v žanre. Totalitaren je užitek, ki nam ga dandanes prodajajo v vsakem oglasu, a ga nihče zares ne doživi na način, kot nam ga demonstrirajo. Za Laibach se ni pravzaprav nič spremenilo, saj kot pravijo njeni člani, lahko funkcionirajo v vsakem sistemu. To se je od razpada SFRJ do danes vsekakor potrdilo. Slovenija je skupino Laibach zanimala predvsem na začetku kariere oziroma dokler še ni realno obstajala. Takrat so uporabljali veliko slovenskih mitoloških elementov in črpali iz slovenske zgodovine. Matičič npr. trdi, da je:

- “umetnost skupine Laibach potrebovala utopijo, na katero bi se naslonila, in to je bila takrat Slovenija” (Matičič, 1994).
- Danes jih na Slovenijo vežejo predvsem korenine, dejstvo, da so tu rojeni, tu odrasli, da tu živijo in ustvarjajo.
- “Navezani smo na ta prostor, ker lastne zgodovine ne moreš zbrisati, nismo pa od tega prostora bolni” (Novak, 1994)
- Po osamosvojitvi Slovenije so Laibachi leta 1991 ustanovili državo NSK, kjer so vzpostavili spet nov, svojstven odnos do države.
- “Država NSK je država brez teritorija in funkcionira kot parazit v drugih sistemih ter ni obremenjena z nacionalno identiteto. Gre za tipično utopično državo, ki ima urejena ideološka razmerja v odnosu umetnosti do ideologije. Leta 1984 se je Neue slowenische Kunst precej naslanjal na mitologijo Slovenije, ker ta še ni obstajala realno, ampak le kot neka utopična forma in kot takšna nas je tudi zanimala. Ko se je država realizirala, pa nas kot takšna ni zanimala več. Ko država postane realna, začne funkcionirati znotraj nekih realnih razmerij, ki so za samo umetnost strup, če

hoče umetnost ostati verna sama sebi. Potrebno je bilo torej narediti lastno državo, ki funkcionira duhovno, lahko pa kdaj kasneje funkcionira tudi kot realna država, odvisno od števila državljanov” (Novak, 1994).

Odnos Republike Slovenije do Laibacha je dvojen in nenavaden. Na eni strani so člani skupine dobro poznani in priznani umetniki tudi v državnih kulturnih in političnih krogih, ki so bili celo povabljeni, da so leta 1997 otvorili Evropski mesec kulture pred izbranimi in uglednimi visokimi političnimi predstavniki domače in tujih držav. Po drugi strani pa so v okviru priprav na mednarodne turnee in projekte večkrat zaprosili za finančno pomoč ministrstvo za kulturo, vendar jim tako imenovane ‘ekspertne skupine’ prošenj niso nikoli odobrile. Slovenija ni skupine Laibach finančno pravzaprav nikoli podprla, kljub temu da jo na koncertih po celem svetu vidi precej ljudi. Verjetno več, kot si jih ogleda kak slovenski film, ki v svoj proračun prejme tudi milijon evrov državnega denarja. Pred izidom plošče WAT se je Laibach zaradi zabave na zasavskem vrhu Kum, ki je potekala po predpremierni predstavitvi plošče v Trbovljah v cerkvici sv. Neže, zapletel v spor s slovensko cerkvijo. Vrh ljubljanske nadškofije je namreč pokoncertno dogajanje imel za skrunitev cerkve, zato se je odločil, da jo ponovno blagoslovi. Na Laibach so torej padle številne kritike in obtožbe, od tega, da so skrunitelji, do tega, da so v resnici satanisti.

“S tem prihaja do duhovnega preobrata. Pred dvajsetimi leti nas je recimo napadala država in ščitila cerkev, zdaj je dejansko obratno” (SP Dela, avgust, 2003).

Slika 7: Laibach plakat za NSK

Slika 8: Laibach

6.0 SOCIOLOŠKI VPLIV ROCK GLASBE V SLOVENIJI

“Glasba da polet, pomaga pozabiti na osamljenost, omogoča uživanje v lastnih občutkih.”
(Helga de la Motte Haber)

V Sloveniji je rock glasba različno vplivala na ljudi glede na obdobje. Na kulturo najbolj vezano obdobje je bilo obdobje punka saj sobili pripadniki v družbi smatrani kot izobčenci, saj takratna politika ni odobraval takšne družbe. Močno pa je vplivala tudi v kulturi hipijev, ki jo bova v tem delu tudi predstavila. Izražali so se s svojim oblačenjem in svobodnim mišljenjem, ki je bilo vse prej ko agresivno.

6.1 Sedemdeseta leta 20. stoletja

Pomen lahko vidimo v takratnem gospodarskem, političnem in kulturnem ozadju sedemdesetih let v Sloveniji.

Družbene spremembe so se pri nas začele z zamikom nekaj let, in sicer v sedemdesetih letih. Prav tu pa so bile vidne velike razlike med Jugoslavijo in ostalimi socialističnimi državami, kjer so se spremembe začele pojavljati še mnogo kasneje. Vzrok za to je bil v tem, da se je bila Jugoslavija zaradi spora s Sovjetsko zvezo prisiljena odpirati na Zahod na gospodarskem, kasneje pa tudi na kulturnem in političnem področju.

“Zaradi blokade Sovjetske zveze so nastale gospodarske težave, ki so povzročile odprtje mej, pretok dobrin ter ljudi in idej na zahod. Meje so se odpirale obojestransko, pretok pa je bil večji kot v drugih socialističnih državah” (Tomc, 2009).

Z gospodarsko krizo pa se se pojavila razhajanja v komunistični partiji, vse več pa je bilo vpadanja liberalnejše elite. V novejši zgodovini Slovenije je dogajanje na področju politike ob koncu šestdesetih in v začetku sedemdesetih opisano kot obdobje spreminjanja ustave. Vse je bilo v znamenju starejših konservativcev, ki so premagali mlajše in liberalno usmerjene politike. Temu pa je sledilo obdobje samoupravljanja in organiziranja le tega.

V novi ustavi se vidi možnost nastajanja subkultur. Posledica pa je bila manjšanje nadzora partije nad javnim življenjem.

V sedemdesetih se je zvišal osebni standard, ki je pospešil množično potrošnjo in s tem približal zahodno kulturo. Z nakupovanjem oblačil, plošč in drugih predmetov je slovenska mladina prišla v stik z zahodno kulturo in si s tem odpirala obzorja.

6.2 Mladinske subkulture v Sloveniji

Družbeno in politično življenje Slovencev je vpodbudilo nastajanje mladinskih subkultur. Ključni pomen pri razvoju subkultur je bila pravica do samoupravljanja v družbi. Z njeno pomočjo se je lahko zasebno mladinsko gibanje predstavilo tudi v širši javnosti.

Odrpte jugoslovanske meje so omogočile vstopati vestem o zahodni kulturi na slovensko območje. Mladi so preko množičnih medijev prišli v stik z množično kulturo in potrošnjo vrstnikov z Zahoda. Lahko pa so se udeleževali koncertov v tujini, od tam pa prinašali vesti o dogajanju drugod. Prav odprtje mej je pripomoglo k večjemu vplivu glasbe na mlade. Mladi so poslušali Radio Luksemburg, preko katerega so se seznanjali z novostmi. V krajih ob meji so gledali televizijske pogramе Italije ter Avstrije. Torej so se lahko mladi mladi preko medijev in potrošništva seznanjali z zahodno kulturo in glasbo..

Prenos kulture na Vzhod je potekal preko različnih medijev (Radio Luksemburg kot glavni stik), seznanjali pa so se tudi drugače (preko različnih medijev so ustvarjali, se obveščali in se povezovali).

“Mladi so rock glasbo dojemali kot upor proti okvirom družbe” (Gabrič, 2005:1142-1143).

Rock glasba se je v Sloveniji uveljavila z kratko zamudo. Posledica poudarka drugačnosti v rockovskih skladbah in nastopih je bilo zavračanje takšne glasbe pri starejših, onemogočanje nastopov in dolgotrajno čakanje skupin na izdajo gramofonske plošče. Poleg tega pa jih je ovirala tudi slaba izbira inštrumentov pri nas. Rokerji so se udeleževali tako imenovanih kitarjad. Kasneje pa so vse pogosteje začele izhajati gramofonske plošče. Pojavil se je Radio Študent.

Rock glasba je s koncerti in plesi spodbujala nov način preživljanja prostega časa. Mladi so bili ozančeni kot narobe usemerjeni zaradi nezaščite, mamil in alkoholizma. Mladinska subkultura je bila še dodatno sumljiva politikom, saj se je osvobodila institucionalnih okvirov in jo je bilo zelo težko nadzirati. Glasba je bila naavnana zelo nacionalno, a vseeno odprta za vplive iz tujine. Glasbeniki po vsej Jugoslaviji so močno sodeovali med seboj.

V tem obdobju so delovali glasbeniki, kot je kantavtor Tomaž Pengov, Marko Breclj, progresivna rock skupina Buldožer in Kameleoni, ter skupina September.

Ti glasbeniki so zelo pomembni zaradi težkih razmer v katerih so lahko delovali in ustvarjali svojo glasbo. Tomaž Pengov je del svojega prvega albuma posnel kar doma v kopalnici.

Najpomembnejši glasbeni predstavnik hipijevske scene v Sloveniji je bila skupina Buldožer, katera spada v kategorijo progresivnega rocka. Zanimiv je bil njihov nenavaden nastop na odru, s čimer so tudi razburili javnost in imeli težave pri organizaciji koncertov, snemanju plošč in njihovo propagando.

Študentski časopis **TRIBUNA** je predstavljal medij, ki je študente obveščal o dogodkih, poročal o študentkem gibanju, kasneje pa je bil vodilna sila študenstkega gibanja.

6.3 KOMUNA G7

Predstavitev ljubljanskih hipijev in Tacenske komune sma naredila po povzetku dokumentarnega filma Jadrana Sterleta >>G7 ali UTOPIJA NA ROBU DRUŽBE<<.

Kot prvo naju zanima, kdo sploh so bili hipiji? (Sterletov komentar)

“Teško bi vzdržala teza, da je bil pojav hipijev v Sloveniji (Jugoslaviji) gibanje v smislu kulturo-socialne intencije. Šlo je bolj za sporadične, neorganizirane privatne pojave, ki so se delili v dve skupini: v >>pristine<< hipije, ki so poleg zunanjega imidža gojili tudi takšno >>filozofsko<< pripadnost, in na takoimenovane >>nedeljske<< hipije, ki so to postali v petek popoldan do ponedeljka zjutraj. Neke vrste transvestiti torej. Je pa bil pojav hipijev na Ljubljanskih ulicah (in tudi po manjših slovenskih mestih) toliko bolj opazen, ker so pač odstopali od tedaj standardiziranih, sprejemljivih modelov družbenega obnašanja. Mene je neko poletje ljubljanska policija aretirala samo zato, ker sem po takratni Titovi ulici hodil-bos! Pač jim ni šlo v račun, da nekdo samovoljno odstopa od veljavnih norm” (Sterle 2009).

Tacenska komuna je nudila zavetje vsem popotnikom. Komentarji v dokumentarnem filmu govorijo obisku vseh vrst ljudi. Policija pri tem ni povzročala težav, saj tudi drugače obiskovali zelo poredko. Stanovalci se spominjajo obiska policije na pobudo sosedov, ko so prišli po dokazno gradivo zoper Franca Adama, ki naj bi napisal sovražne parole.

Članom kulture je ogromno pomenilo načelo NAREDÍ SAM, saj so imeli zelo prazne denarnice, lastnina je bila skupna, solidarnost pa na višku.

Temelj na katerem je slonela komuna je bila ekonomska upravičenost, ki naj bi med ljudmi omogočala sproščene odnose. Komuna v Tacnu naj bi bila po mnenju enega od prebivalcev umetniško avantgardna, ki je bila drugače usmerjena kot kasnejša, ki je bila na Brodu saj je bila slednja politično obarvana. Obstajale pa so tudi druge komune po Ljubljani.

Prebivalci komune so imeli obvezna potovanja. Predvsem so potovali v Amsterdam, čeprav natančnega razloga za to ne poznajo. Potovanja so bila vezana na željo po novih dogodivščinah. Vse to jim je omogočil potni list.

6.4 Študentsko gibanje

Študentsko gibanje se je v sedemdesetih pri nas začelo zaradi posebne vloge in interesov, katere so nosili študentje kot posebna družbena skupina. S povezovanjem so študentje sprožili družbeno napetost in ukinjanje svetovnega miru (Baškovič 1982).

Družbeno napetost naj bi po besedah piscev uvodnika v zbornik o Študentskem gibanju pri nas povzročil razredni boj in ideologija samoupravljanja. Študentje so v večini predstavljali srednji sloj, borili pa so se za svoje pravice in možnost šolanja vseh. Socialna struktura tistega časa je bila namreč socialno diferencirana (Anja Kolednik 2009: 37).

Pojav študentskega gibanja je v uvodniku knjige o Študentskem gibanju pri nas v letih 1968 do 1972 opisan kot specifičen pojav, ki ga je potrebno pojasniti iz ekonomskih, političnih in ideoloških konstelacij kot tudi protislovij v slovenski družbi (Baškovič 1982).

Franko Adam (1982) je v članku za Tribuno; povzema Klinarjevo raziskovanje vzrokov za nastanek študentskega gibanja v Sloveniji. Trdi, da je Klinar prišel do sklepa, da so vzroki za demonstracije in študentska gibanja pri nas bili isti, kot drugod po svetu – politična moč, socialna neenakost, duhovna in ekonomska revščina ter neustrezne etične norme. Pomembna ugotovitev je bila, da študentsko gibanje ni želelo velikih sprememb sistema kot na zahodu, ampak odpravo norm socialistične samoupravne družbe (Anja Kolednik 2009: 37).

Študentje so znotraj gibanja izražali svoje potrebe in zahteve. Glavna je bila potreba po novi univerzi, znanosti in družbi (Baškovič 1982:105). Glavna akcija študentskega gibanja pri nas

je bila zasedba Filozofske fakultete od 26. Maja do 2. Junija leta 1971, ki naj bi bila povzetek tendenc, ki so se v študentskem gibanju izoblikovale preko študijskega leta 70/71 (Baškovič 1982:152).

To obdobje je bilo vsekakor zgodovinsko pomembno, spremembe, ki so nastale z gibanjem, pa so neposredno oblikovale družbo, v kateri živimo (Baškovič 1982:163).

6.5 Identiteta in stil

Pomemben izraz identitete so predstavljali njihovi dolgi lasje. Lasje so predstavljali izraz narave, naravnega življenja in hrepenenje po njem.

6.6 Oblačila

Zelo pomembna v hipijevski kulturi so bila oblačila, s katerimi so sporočali marsikaj prevsem svobodo in udobnost. Veliko je bilo zemeljske barv (rjava in zelena), ki so dajale vtis preprostosti. Oblačila so se na pogled zčila z naravo in tako omogočala ležanje na travi. Zelo pomembna je bila funkcionalnost oblačil. Kljub temu pa so bila oblačila vseeno proizvedena v tovarnah, kar pa tej generaciji ni bilo blizu.

Slika 9: Hipi

Slika 10: Simbol hipijev

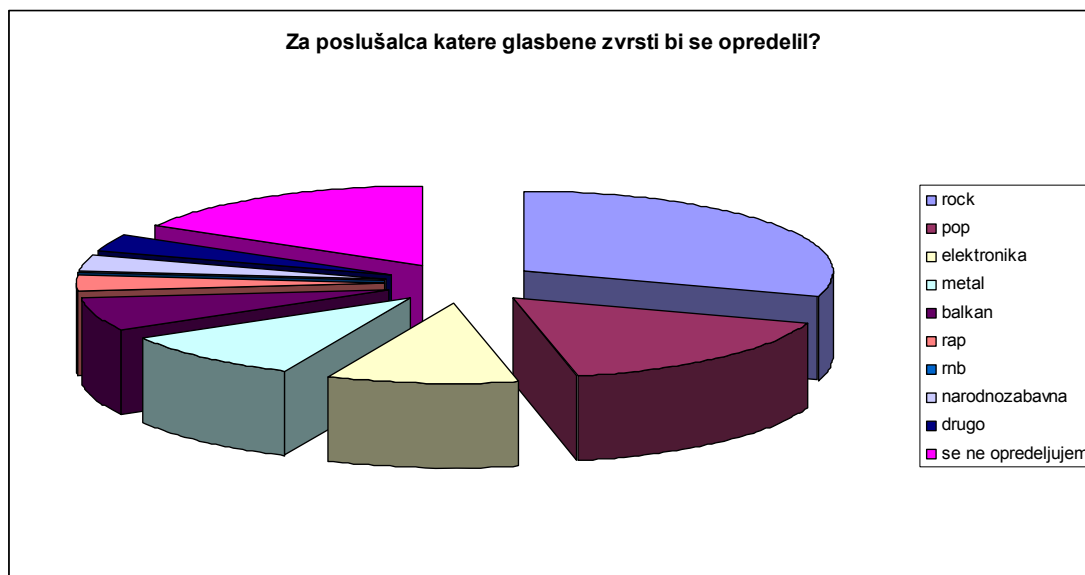
7.0 ANKETA: REZULTATI IN ANALIZA

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 1: Za poslušalca katere glasbene zvrsti bi se opredelil?(EG)

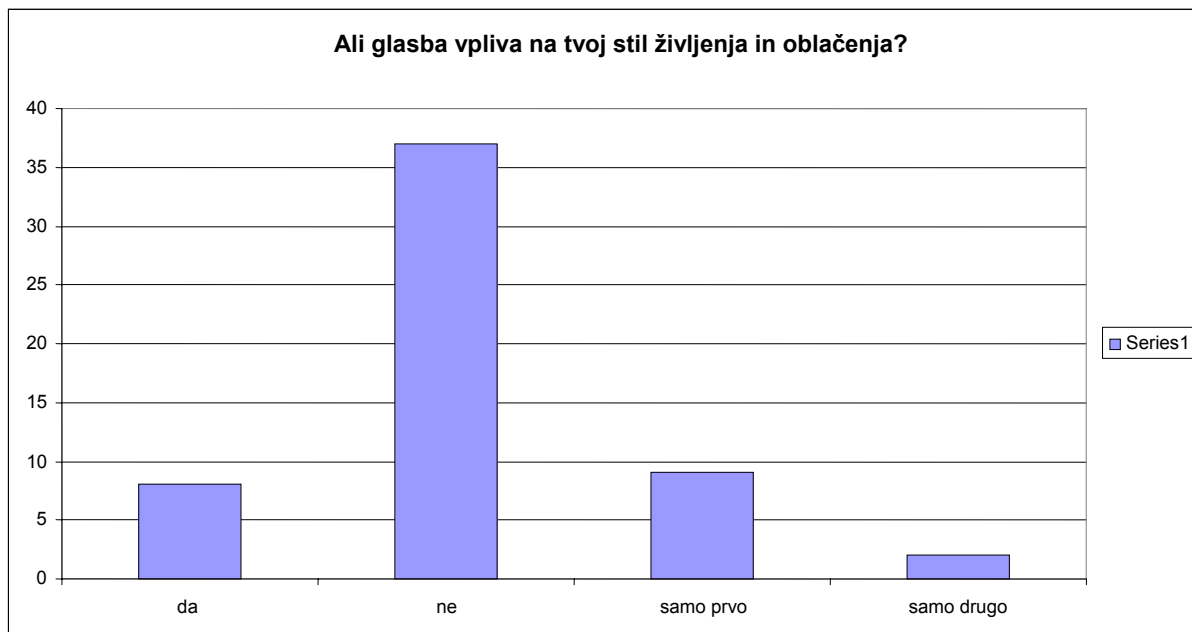
Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 2: Za poslušalca katere glasbene zvrsti bi se opredelil?(1. gim.)

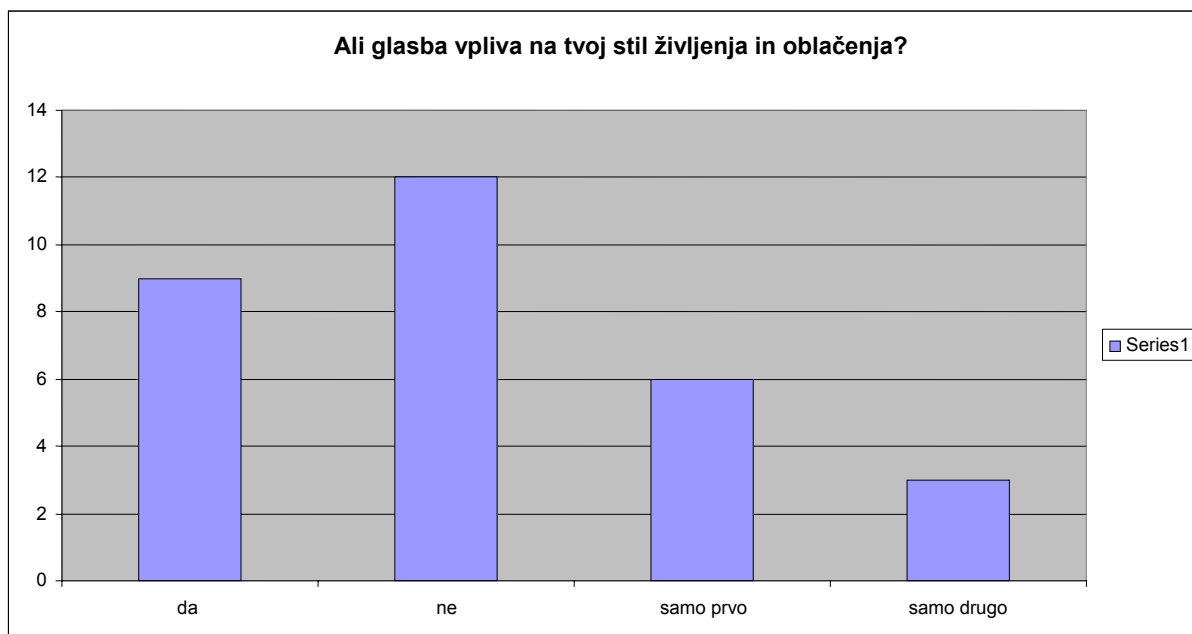
Po dobljenih rezultatih lahko sklepava, da se je največ dijakov, ki se je opredelilo za poslušalca katere od zvrsti, odločilo za rock, pop in narodnozabavno glasbo.

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 3: Ali glasba vpliva na tvoj stil življenja in oblačenja? (EG)

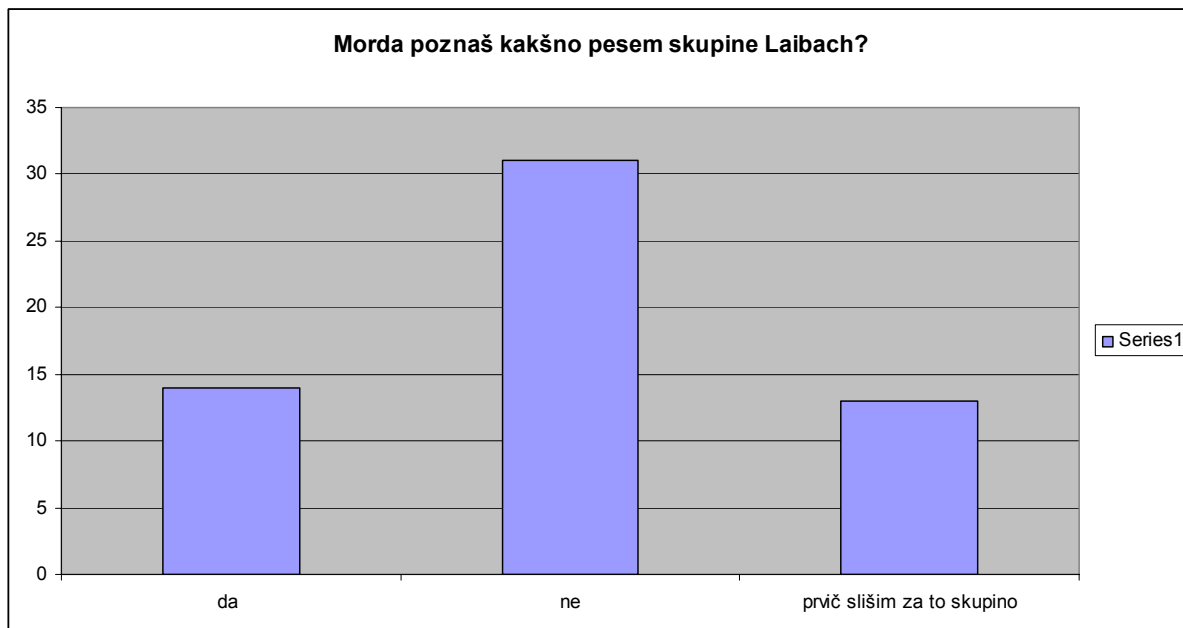
Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 4: Ali glasba vpliva na tvoj stil življenja in oblačenja? (1. gim.)

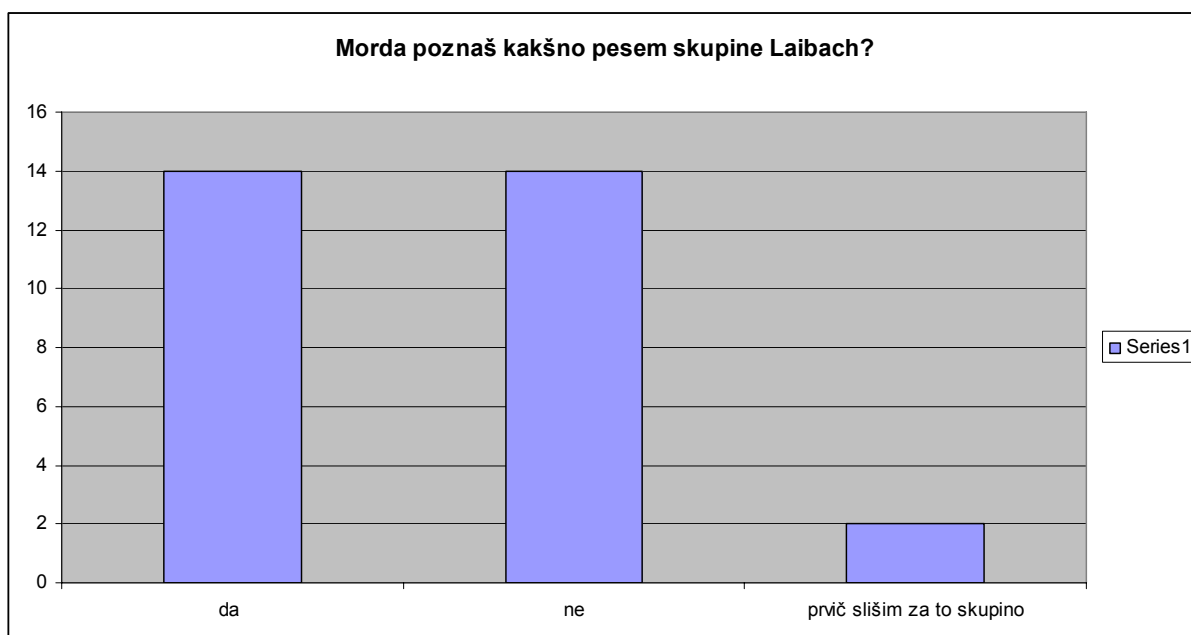
Iz grafov je razvidno, da je glasba še vedno pomemben faktor pri stilu oblačenja saj vpliva na ogromno dijakov. Kljub temu je na obeh gimnazijah zelo velik odstotek takih, ki glasba ne vpliva na njih.

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 5: Morda poznaš kakšno pesem skupine Laibach? (EG)

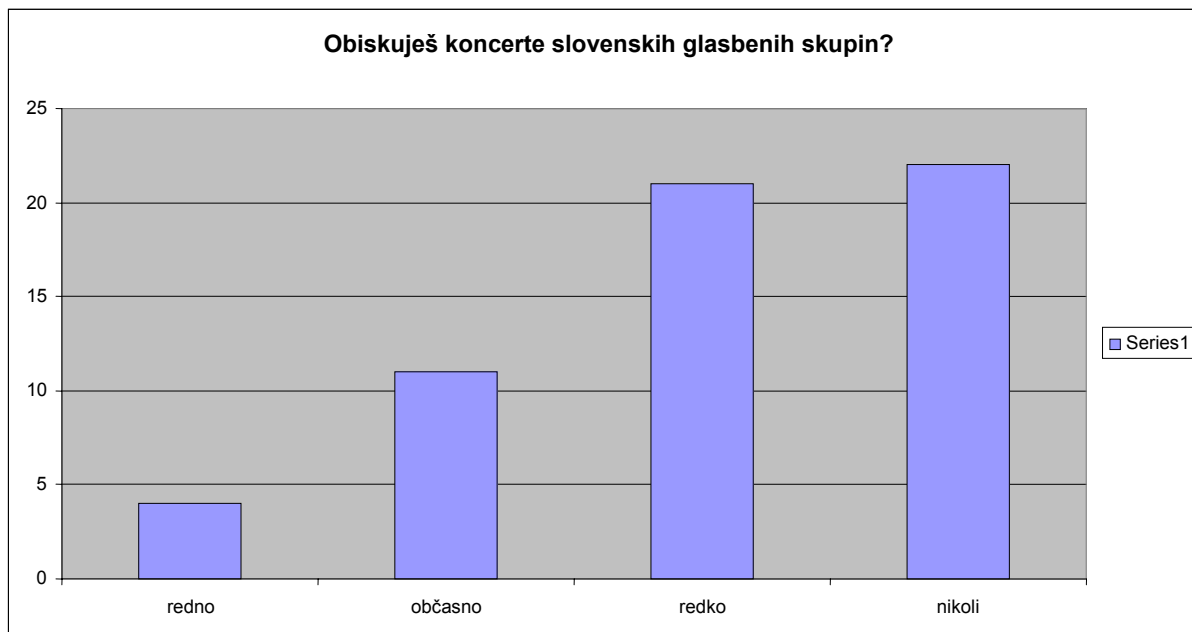
Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 6: Morda poznaš kakšno pesem skupine Laibach? (1. gim.)

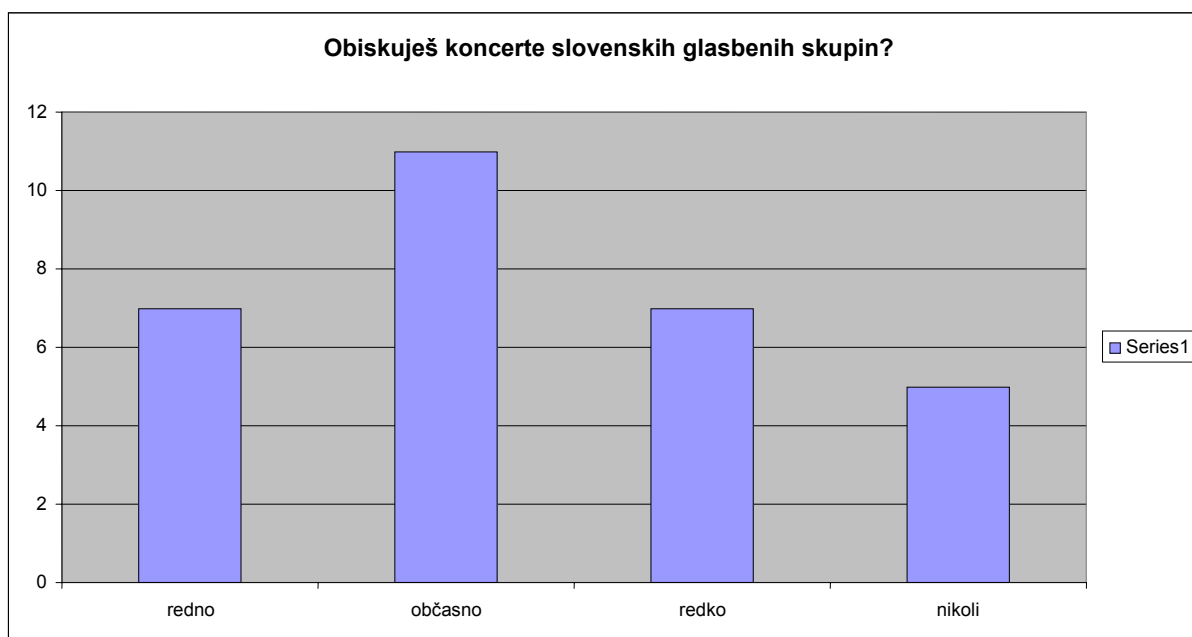
Presenetljivo je število tistih, ki za skupino Laibach še sploh niso slišali. Večina tistih, ki so slišali za njih ne pozna nobene od njihovih pesmi.

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 7: Obiskuješ koncerte slovenskih glasbenih skupin?(EG)

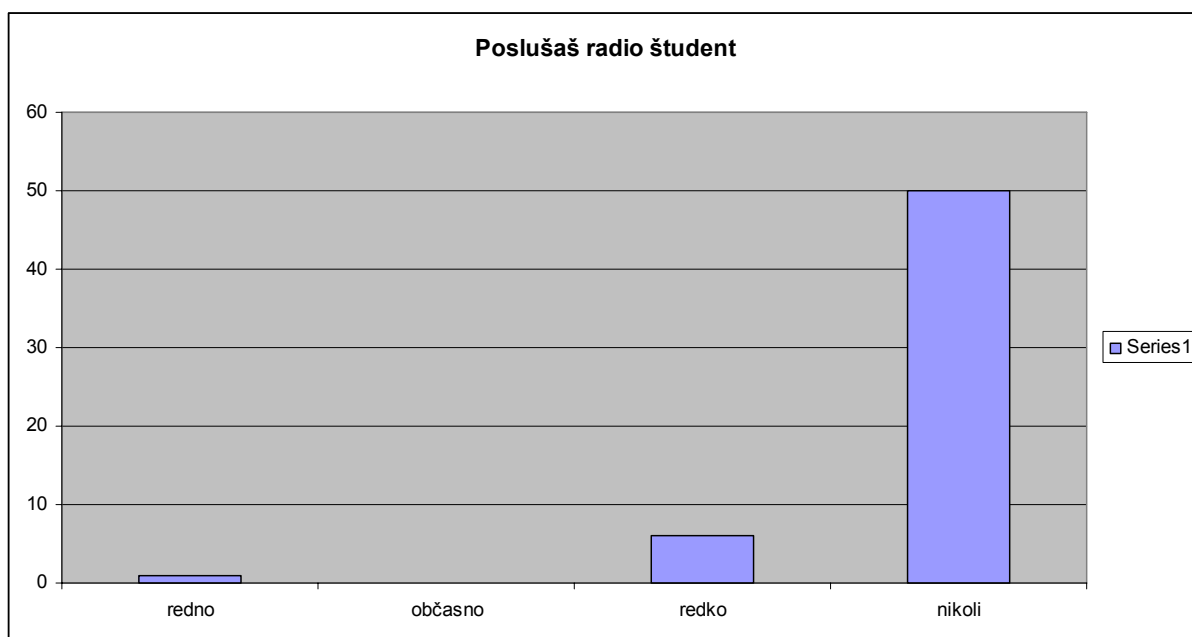
Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 8: Obiskuješ koncerte slovenskih glasbenih skupin?(1. gim.)

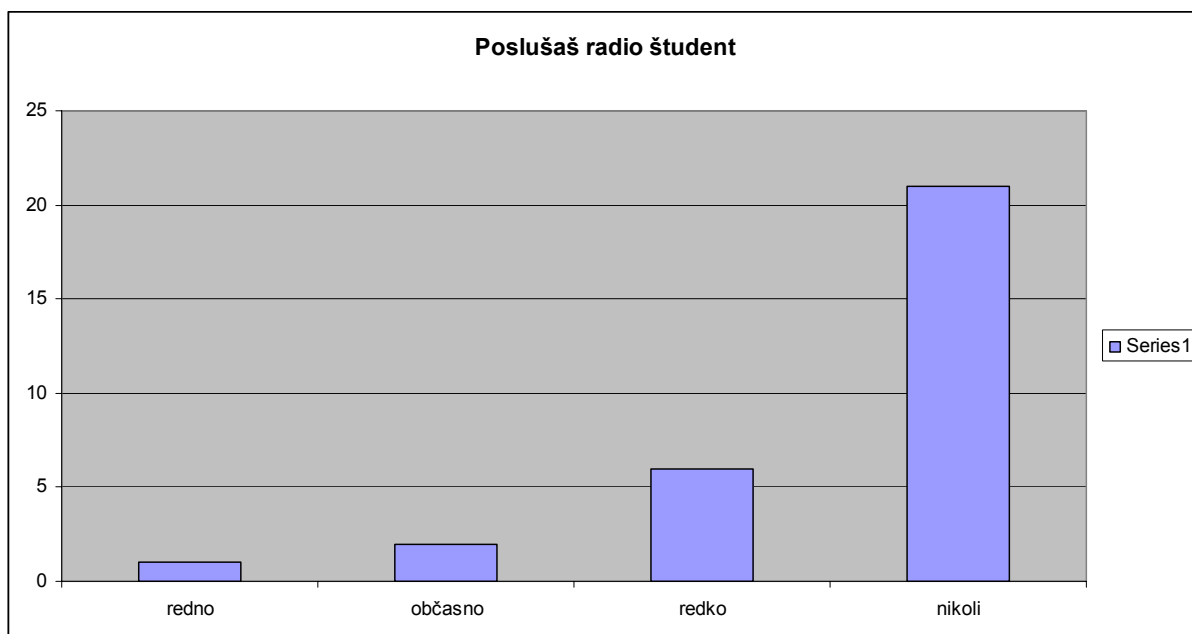
Iz grafov ni razvidnih zanimivih rezultatov. Opazi se le očitna razlika med obema gimnazijama.

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 9: Poslušas radio Študent? (EG)

Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 10: Poslušas radio Študent? (1. gim.)

Večina dijakov nikoli ne poslušas Radia Študent. Razlog za nizko zanimanje je verjetno nizka pokritost Radia Študent po Sloveniji in pa ime, ki naj bi namigovalo, da je radio namenjen študentom.

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 11: Poznaš kakšno celjsko glasbeno skupino?(EG)

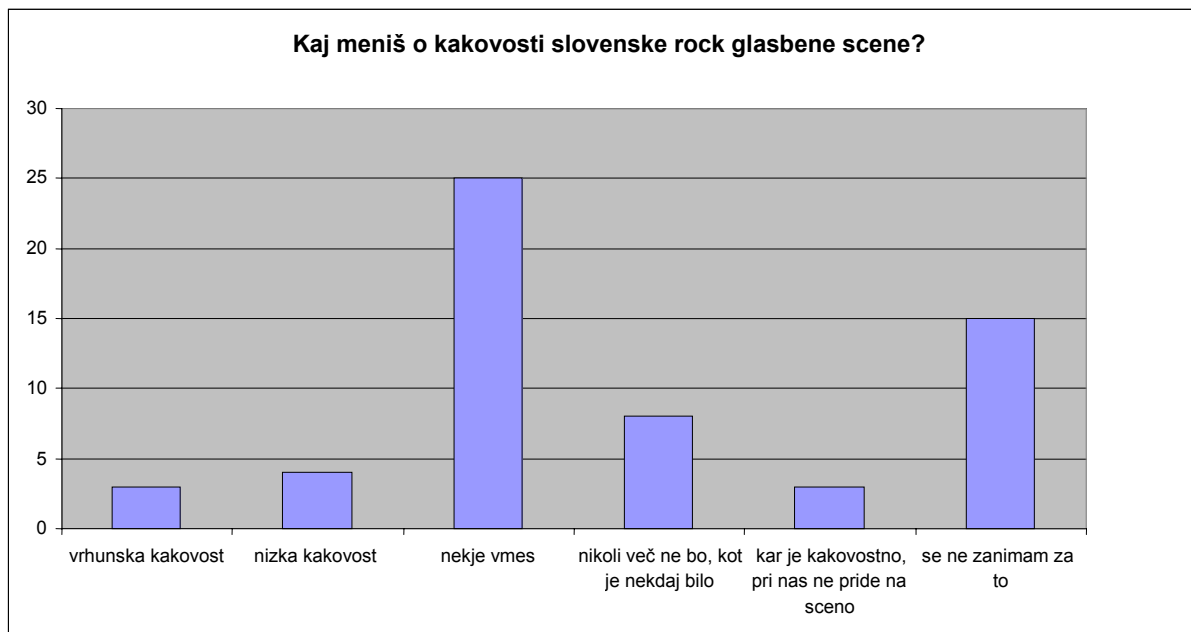
Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 12: Poznaš kakšno celjsko glasbeno skupino?(1. gim.)

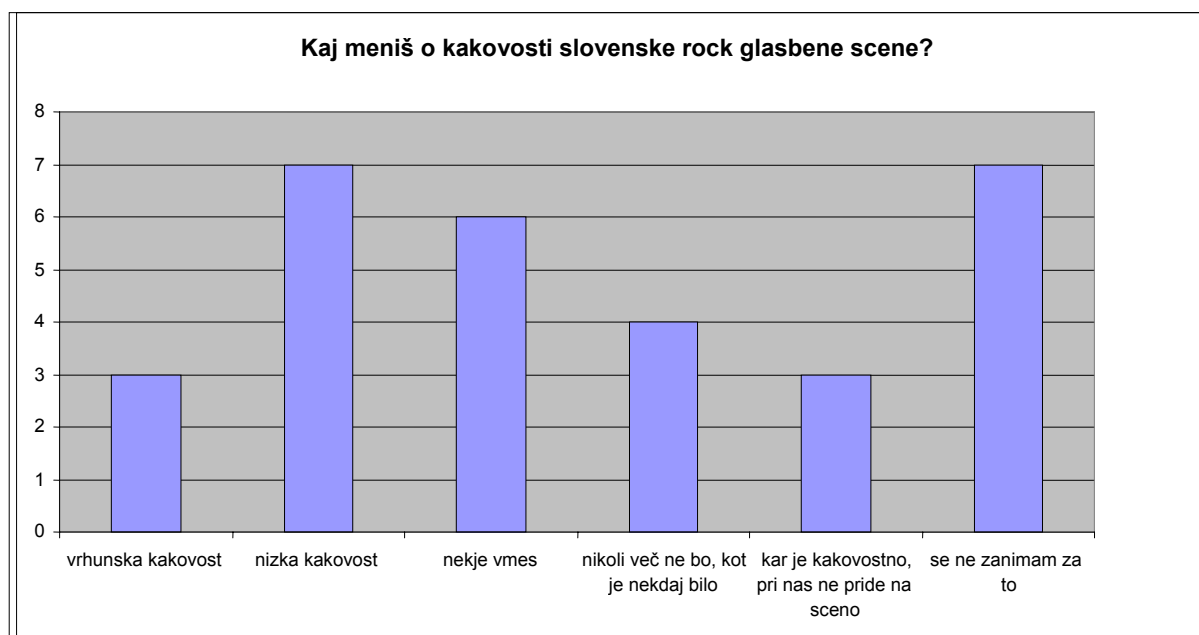
Nad rezultati sva bila zelo razočarana saj je ogromno takih dijakov, ki ne poznanjo nobene celjske rock skupine.

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 13: Kaj meniš o kakovosti slovenske rock glasbene scene?(EG)

Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 14:: Kaj meniš o kakovosti slovenske rock glasbene scene?(1. gim.)

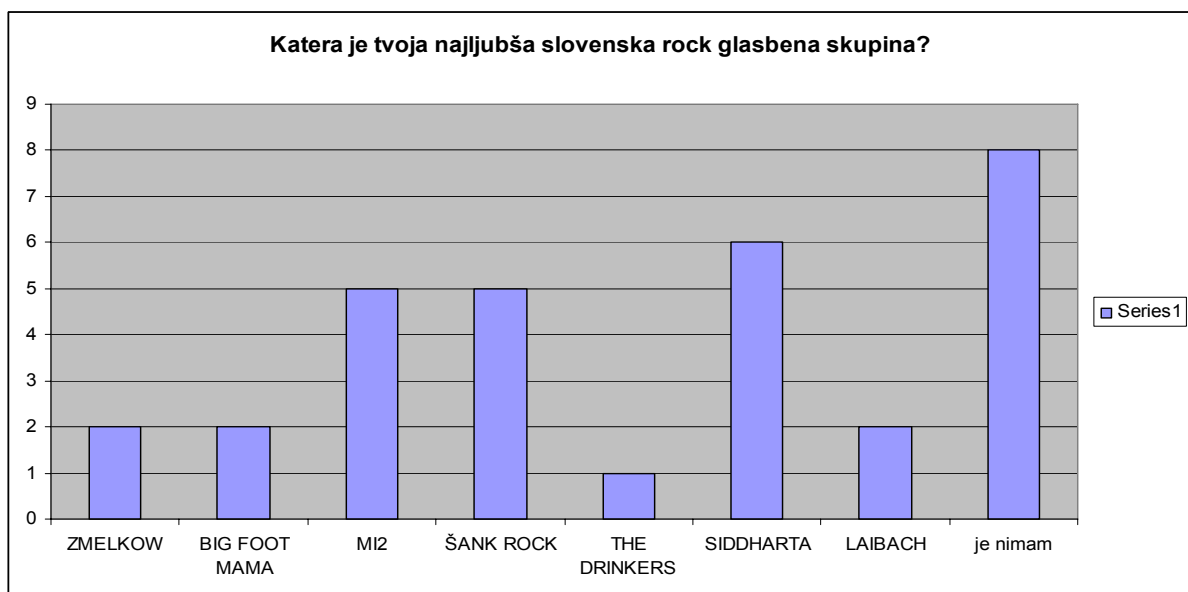
Največ dijakov se je pri vprašanju o kakovosti odločilo, da je kakovost slovenske rock glasbene scene *nekje vmes*. Žalostno je, da se ogoromno dijakov ne zanima za slovensko glasbeno sceno, kar je verjetno posledica tega, da kakovostne rock glasbe ne vrtijo po radijskih postajah z izjemami Radia Študent in prvih dveh nacionalnih programov.

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 15: Katera je tvoja najljubša glasbena skupina?(EG)

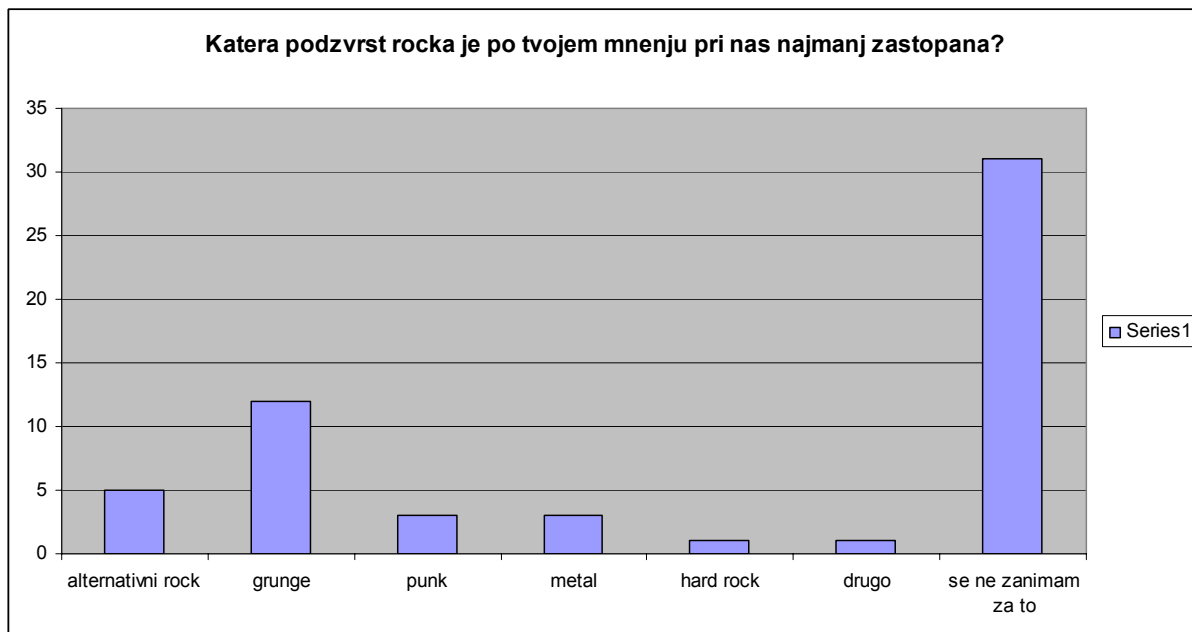
Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 16: Katera je tvoja najljubša glasbena skupina?(1. gim.)

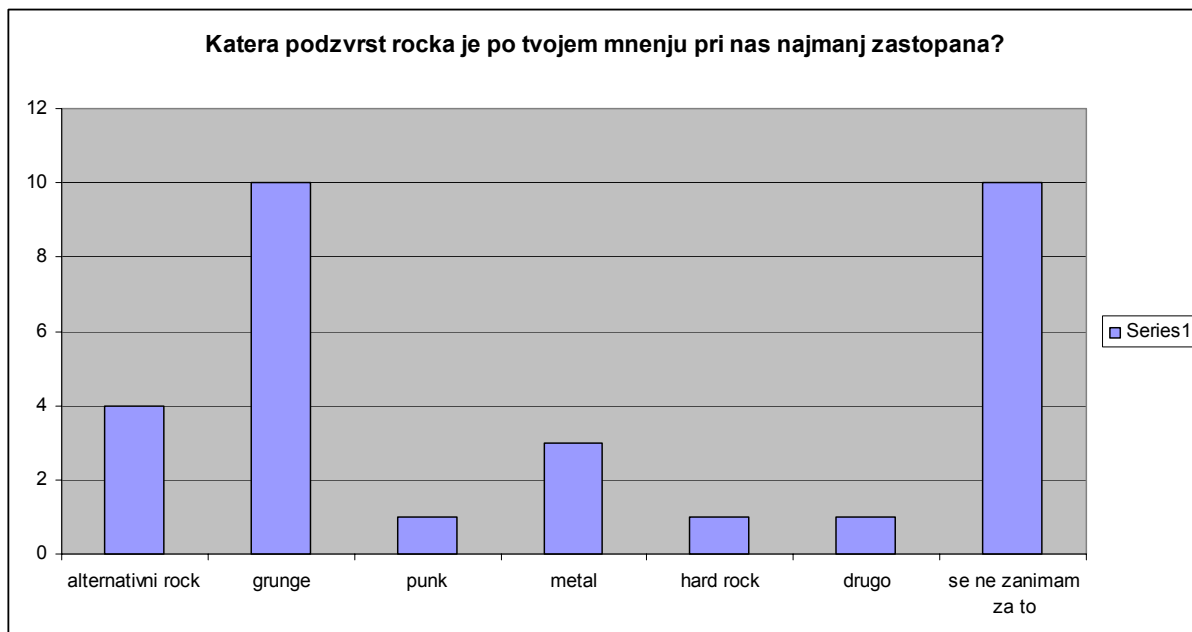
Pri tem vprašanju je bila črta, na katero je lahko vsak anketiranec napisal svojo glasbeno skupino. Za tak zapis sva se odločila, ker meniva, da bi bili ponujeni odgovori v tem primeru nesmiselni. Med dijaki je še vedno najbolj priljubljena skupina Siddharta. Med zelo priljubljene pa lahko štejemo še Mi2, Šank rock in Big foot mama.

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 17: Katera podzvrst rocka je po tvojem mnenju pri nas najmanj zastopana?(EG)

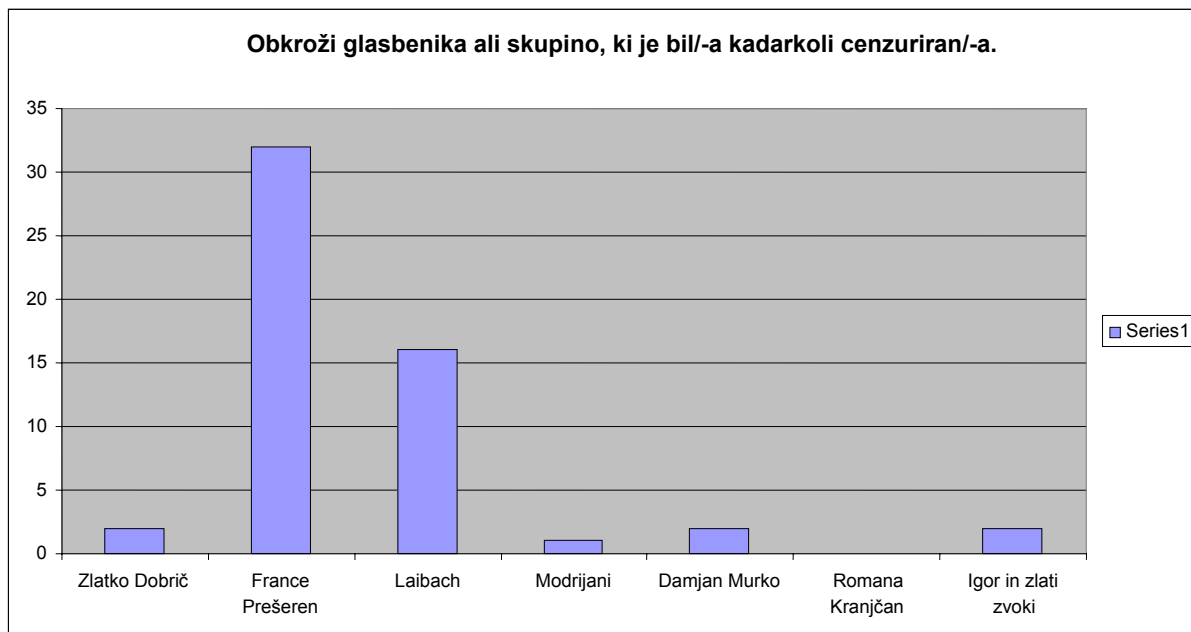
Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 18: Katera podzvrst rocka je po tvojem mnenju pri nas najmanj zastopana (1. gim.)

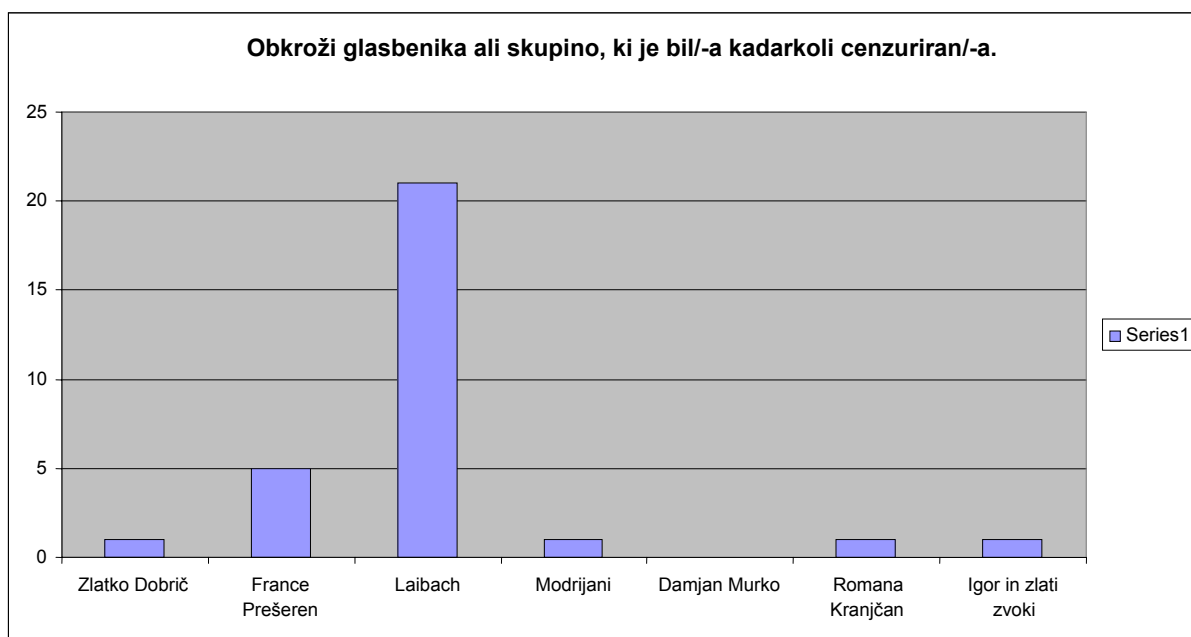
Največ dijakov meni, da je najmanj pri nas zastopan grunge. Podobno kot pri prejšnjem vprašanju je tudi pri tem ogoromno dijakov obkrožilo, da se ne zanimajo za to.

Dijaki Ekonomske gimnazije Celje:

Graf 19: Obkroži glasbenika ali skupino, ki je bil/-a kadarkoli cenzuriran/-a. (EG)

Dijaki 1. gimnazije Celje:

Graf 20: Obkroži glasbenika ali skupino, ki je bil/-a kadarkoli cenzuriran/-a. (1. gim.)

Ugotovitev pri tem vprašanju je bila zelo zanimiva. Namenoma sva med možne rešitve postavila Franceta Prešerna, ki seveda ni bil nikoli glasbenik ali skupina, kar vprašanje zahteva. Ugotovitev je ta, da ogromno dijakov misli, da je bil France Prešeren glasbenik. Pravilni odgovor je bil seveda Laibach.

Anketa: Razvoj rock glasbe na Slovenskem

Lep pozdrav! Sva Andraž in Jakob, dijaka 3. letnika Ekonomske gimnazije v Celju. Izdelujema razsikovavno nalogo na temo *Razvoj rock glasbe na Slovenskem*. Prosila bi vas, če lahko odgovorite na nekaj vprašanj, ki se nanašajo na to temo. Pri vsakem vprašanju je možen le en odgovor.

Spol: M Ž **Letnik:** 1. 2. 3. 4. **Program:** EG ET MT drugo: _____

1. Za poslušalca katere glasbene zvrsti bi se opredelil?

- a) rock
- b) pop
- c) elektronika
- d) metal
- e) balkan
- f) rap
- g) rnb
- h) narodnozabavna
- i) drugo: _____
- j) se ne opredeljujem

2. Ali glasba vpliva na tvoj stil življenja in oblačenja?

- a) da
- b) ne
- c) samo prvo
- d) samo drugo

3. Morda poznaš kakšno pesem skupine Laibach? (Če obkrožiš *da*, napiši katero.)

- a) da: _____
- b) ne
- c) prvič slišim za to skupino

4. Obiskuješ koncerte slovenskih rock glasbenih skupin?

- a) redno
- b) občasno
- c) redko
- d) nikoli

5. Poslušas Radio Študent?

- a) redno
- b) občasno
- c) redko
- d) nikoli

6. Poznaš kakšno celjsko rock glasbeno skupino? (Če obkrožiš *da*, napiši katero/-e.)

- a) da, eno: _____
- b) da, več: _____
- c) ne poznam

7. Kaj meniš o kakovosti slovenske rock glasbene scene?

- a) vrhunska kakovost
- b) nizka kakovost
- c) nekje vmes
- d) nikoli več ne bo, kot je nekdanj bilo
- e) kar je kakovostno, pri nas ne pride na sceno
- f) se ne zanimam za to

8. Katera je tvoja najljubša slovenska rock glasbena skupina?

- a) _____
- b) je nimam

9. Katera podzvrst rocka je po tvojem mnenju pri nas najmanj zastopana?

- a) alternativni rock
- b) grunge
- c) punk
- d) metal
- e) hard rock
- f) drugo: _____
- g) se ne zanimam za to

10. Obkroži glasbenika ali skupino, ki je bil/-a kadarkoli cenzuriran/-a.

- a) Zlatko Dobrič
- b) France Prešeren
- c) Laibach
- d) Modrijani
- e) Damjan Murko
- f) Romana Kranjčan
- g) Igor in zlati zvoki

Hvala za odgovore!

8.0 Zaključek

Ko so nam v šoli povedali, da lahko dijaki napišemo raziskovalno nalogo na katero koli temo, sva se odločila, da bova pisala o glasbi. Za konkreten naslov sva potrebovala nekaj dni, da sva se malo pogovorila, razmislila in končno izbrala temo, ki nama je blizu in zanimiva.

Tema o rockovski glasbi naju je zelo pritegnila in bolj ko sva iskala in prebirala literaturo, bolj naju je tema srkala vase. Na ta način sva razširila obzorje, ideje so prihajale na dan, želela sva vedeti čim več in kmalu sva sestavila vprašalnik, s katerim sva kasneje sledila zastavljenemu cilju.

Glavni problem pri pisanju naloge je bil, da se literatura o tej temi nahaja predvsem v raznih časopisih in revijah, zato je bilo potrebno ogromno iskanja in raziskovanja, kar nama je vzelo veliko časa in živcev. Za nekatere podatke, ki jih v pisanih virih nisva našla, sva vprašala konkretne osebe, ki se ukvarjajo z rock glasbo.

8.1 Ugotovitve

Ugotovila sva, da je kakovostne rock glasbe v Sloveniji ogromno, a žal je zanjo med mladimi premalo zanimanja. Za to so krivi predvsem mediji, ki podpirajo samo komercialno, lahko poslušljivo, prevečkrat plehko glasbo. Seveda ne moremo vseh medijev metati v isti koš. Prostor za kakovostno glasbo najdejo Radio Študent in tri nacionalne radijske postaje. Med raziskovanjem sva ugotovila, da je se je po mnogih letih spremenilo tudi stanje na nacionalni televiziji, saj so se na sporedu pojavile kar dve glasbeni oddaji, ki se ukvarjata s slovensko glasbeno sceno. Pred tem Televizija Slovenija nekaj let ni premogla niti ene tovrstne oddaje. Razlog za njihovo odločitev je bil protest slovenskih glasbenikov, ki so bili pred tem zapostavljeni, saj se niso imeli možnosti predstaviti slovenski javnosti na tak način.

Dokler tudi ostali mediji ne bodo storili nekaj za to, da bo prišla kakovostna rock glasba, ki je v Sloveniji ogromno, na ušesa poslušalcev radia in gledalcev televizije, bo stanje zanimanja za takšno glasbo ostalo nizko. Iz lastnih izkušenj opažava, da gre večina dijakov v petek ali soboto zvečer rajši v diskoteko ali klub kot na kakšen dober rock koncert, ki jih zadnje čase (odkar je ponovno odprt MCC) v Celju prav gotovo ne manjka. Ostaja samo upanje, da bodo prišle generacije, ki bodo pri glasbi ponovno cenile globok umetniški navdih in ne samo poslušnost, kateri podlaga je, zaradi zaslužka, pristranska medijska promocija.

9.0 VIRI IN LITERATURA:

9.1. Seznam literature

- Adorno W., Theodor (1986): *Uvod v sociologijo glasbe*. DZS, Ljubljana.
- Frith, Simon (1986): *Zvočni učinki: Mladina, brezdelje in politika rock and rolla*. KRT, Ljubljana.
- Motte-Haber de la, Helga (1990): *Psihologija glasbe*. DZS, Ljubljana.
- Tomc, Gregor (1989): *Druga Slovenija: Zgodovina mladinskih gibanj na Slovenskem v 20. Stoletju*. KRT, Ljubljana.
- Velikonja, Mitja Stankovič, Peter Tomc, Gregor (1999): *Urbana plemena: subkulture v Sloveniji v devetdesetih*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- Tomc, Gregor (1994): *Profano: Kultura v modernem svetu*. KRT, Ljubljana.
- Ule, Mirjana in Mihelj, Vlado (1995): *Pri(e)hodnost mladine*. DZS, Ljubljana.
- Lovšin, Peter Mlakar, Peter in Vidmar, Igor (ur.) *Punk je bil prej. 25 let punka pod Slovenci*. Cankarjeva založba in Ropot, Ljubljana.
- Barbarič, Peter (1985): Poskus opredelitve kriterijev vrednotenja punka. V Mastnak, Tomaž (ur.) *Punk pod Slovenci*. KRT, Ljubljana, str.: 47–60.
- Bašin, Igor (1999): Punkerji – punk ni mrtev, punkerji so! V Stankovič, Peter Tomc, Gregor in Velikonja, Mitja (ur.) *Urbana plemena: Subkultura v Sloveniji v devetdesetih*. ŠOU – Študentska založba, Ljubljana, str.: 125–134.
- Ogrinc, Marjan (1985): Ni nam do tega, da bi postali zgodovina. V Mastnak, Tomaž (ur.) *Punk pod Slovenci*. Krt, Ljubljana, str.: 90–102.
- Potokar, Andreja (1985): Pank u Lublan. V Mastnak, Tomaž (ur.) *Punk pod Slovenci*. KRT, Ljubljana, str.: 32–46.
- Tomc, Gregor (1985): Spori in spopadi druge Slovenije. V Mastnak, Tomaž (ur.) *Punk pod Slovenci*. KRT, Ljubljana, str.: 9–27.
- RA ŠTUDENT, 10. 5. 2005, ŠTUDENTSKI VAL, 14.00; *Radio Študent, kaj pa univerza?*

- Dister, Alain. 1996. *Rock včeraj, danes, jutri*. Ljubljana DZS.
- Ule, Mirjana in Vlado Mihelj. 1995. *Prihodnost mladine*. Ljubljana: DZS, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad republike Slovenije za mladino.
- Dutfoy, Serge Farran, Dominique Sadler, Michael (1988): *Zgodovina rock glasbe v stripu*. Pomurska založba.
- Gall, Zlatko (2009): *Velika svjetska rock enciklopedija*. Superknjižara.
- Bašin, Igor (2006): *Novi rock*. Subkulturni azil.
- Rajko Marušič, Gregor Bulc, Nataša Velikonja (1999): *Časopis za kritiko znanosti (št. 195–196) – Balkanske refleksije, prepovedani sadeži glasbe*. Študentska organizacija Univerze v Ljubljani – Študentska založba.
- Darko pokorn (1991): *Neue Slowenische kunst*. Grafički zavod Hrvatske – izdavačka djelatnost.
- Anja Kolednik (2009): *Vpliv rock glasbe na mladinsko druženje*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede – Diplomsko delo
- Matej Mrevlje (2004): *25 let punka v Sloveniji*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede – Diplomsko delo
- Robert Rebolj (2003): *Umetnost v totalitarnem in demokratičnem političnem sistemu na primeru glasbe skupine Laibach*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede – Diplomsko delo

9.2 Elektronski viri

<http://www.slovenia-punk.tk/>

9.3 Viri fotografij:

Slika 1: Woodstock 1969	5
<i>Vir: http://sobrefotos.com/2009/08/16/woodstock-1969-haz-el-amor-y-no-la-guerra/</i>	
Slika 2: Pearl Jam	11
<i>Vir: http://www.musical-scene.eu/?stran=pocrki&crka=P&vsebina=slike&jez=slo</i>	
Slika 3: Florence and the machine	11
<i>Vir: http://www.rockonnet.com/clanek.php?id=2&article=11326</i>	
Slika 4: Novi rock s fotografskega objektivna Nikolaja Pečenka	22
<i>Vir: http://knjiznica-ljubljana.blogspot.com/2008/11/igor-bain-novi-rock-rockovski-festival.html</i>	
Slika 5: Niet	28
<i>Vir: http://punkojama.blogspot.com/2008_08_01_archive.html</i>	
Slika 6: Ovitek zloglasne plošče Bitchcraft skupine Strelnikoff	41
<i>Vir: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Strelnikoff-Bitchcraft.jpg</i>	
Slika 7: Laibach plakat za NSK	47
<i>Vir: http://www.toqonline.com/blog/volk-music/</i>	
Slika 8: Laibach	47
<i>Vir: http://www.epublika.si/novice/laibach-le-niso-popolnoma-odpovedali-34597.aspx</i>	
Slika 9: Hipi	53
<i>Vir: http://www.portalplanetasedna.com.ar/el_mundo07c.htm</i>	
Slika 10: Simbol hipijev	53
<i>Vir: http://www.christophertod.com/news.php</i>	

9.4 Video viri:

Dr. Tomc Gregor, *Hipiji in punkerji v Sloveniji*.

10.0 IZJAVA

Mentor, **Matevž Goršič**, v skladu z 2. in 17. členom Pravilnika raziskovalne dejavnosti »Mladi za Celje« Mestne občine Celje, zagotavljam, da je v raziskovalni nalogi z naslovom **Razvoj rock glasbe na Slovenskem**, katere avtorja sta **Andraž Podvez** in **Jakob Pečnik**:

- besedilo v tiskani in elektronski obliki istovetno;
- pri raziskovanju uporabljeno gradivo navedeno v seznamu uporabljene literature;
- da je za objavo fotografij v nalogi pridobljeno avtorjevo (-ičino) dovoljenje in je hranjeno v šolskem arhivu;
- da sme Osrednja knjižnica Celje objaviti raziskovalno nalogo v polnem besedilu na spletnih portalih z navedbo, da je nastala v okviru projekta »Mladi za Celje«;
- da je raziskovalno nalogo dovoljeno uporabiti za izobraževalne in raziskovalne namene s povzemanjem misli, idej, konceptov oziroma besedil iz naloge ob upoštevanju avtorstva in korektnem citiranju;
- da smo seznanjeni z razpisnimi pogoji projekta »Mladi za Celje«.

Celje, _____

žig šole

Podpis mentorja:

Podpis odgovorne osebe: